

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**ELEMENTER BRANŞLARDA FAALİYET GÖSTEREN SİGORTA
ŞİRKETLERİNDE İÇ DENETİM SÜRECİ VE BİR ÖNERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağdaş TURAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU

TEMMUZ 2011

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**ELEMENTER BRANŞLARDA FAALİYET GÖSTEREN SİGORTA
ŞİRKETLERİNDE İÇ DENETİM SÜRECİ VE BİR ÖNERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağdaş TURAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU

TEMMUZ 2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
ŞEKİL LİSTESİ	V
TABLO LİSTESİ	VI
ABSTRACT	VII
ÖZET	IX
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	4
GENEL OLARAK SİGORTACILIK	4
1.1. SİGORTA KAVRAMI.....	4
1.2. SİGORTANIN GENEL PRENSİPLERİ.....	6
II. BÖLÜM	9
DENETİM KAVRAMI VE TÜRLERİ	9
2.1. DENETİME İLİŞKİN KAVRAMLAR	9
2.1.1. Denetim Kavramının Tanımı	10
2.1.2. Denetimin Genel Kabul Görmüş Standartları.....	13
2.1.2.1. Genel Standartlar.....	14
2.1.2.2. Çalışma Alanı Standartları	15
2.1.2.3. Raporlama Standartları	17
2.1.3. Uluslararası İç Denetim Standartları.....	20
2.1.3.1. Nitelik Standartları	20
2.1.3.2. Performans Standartları.....	21
2.2. DENETİM TÜRLERİ.....	22
2.2.1. Denetimin Amacı Yönünden Denetim Türleri	22
2.2.1.1. Mali Tablo Denetimi	23
2.2.1.2. Uygunluk Denetimi	23
2.2.1.3. Faaliyet Denetimi	24
2.2.2. Denetleyen Açısından Denetim Türü	24
2.2.2.1. Dış Denetim	25
2.2.2.1.1. Bağımsız Dış Denetim.....	25
2.2.2.1.2. Kamu Denetimi	27
2.2.2.2. İç Denetim.....	29
III. BÖLÜM	31
SİGORTA SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİM	31
3.1. SİGORTA SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİM MEVZUATI.....	31
3.2. İÇ DENETİM SÜRECİ.....	36

3.2.1. İç Denetim Planlaması	36
3.2.2. İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi	38
3.2.3. Görev Planlaması	39
3.2.4. Denetimin Yürütülmesi	39
3.2.5. Kapanış Toplantısı	40
3.2.6. Sonuçların Raporlanması	40
3.2.7. Belgelendirme	42
3.2.8. Takip Süreci	43
3.3. DÜZENLİ DENETİMLER	43
3.3.1. Genel Müdürlük Birimleri Denetimi	43
3.3.1.1. Teknik Birimlerin Denetimi	43
3.3.1.2. Acenteler Birimi Denetimi	45
3.3.1.3. Hukuk Birimi Denetimi	46
3.3.1.4. Reasürans Birimi Denetimi	50
3.3.2. Bölge Müdürlüğü Denetimi	54
3.3.2.1. Üretim Birimi Denetimi	54
3.3.2.2. Muhasebe Birimi Denetimi	56
3.3.2.3. Hasar Birimi Denetimi	63
ÖNERİ	67
SONUÇ	71
KAYNAKLAR	76

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
A.G.E.	: Adı geçen eser
AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants - Amerikan Yeminli Serbest Muhasebeciler Enstitüsü
ASB	: Auditing Standarts Board - Denetim Standartları Komitesi
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
BT	: Bilgi Teknolojileri
COBIT	: Control Objectives for Information and related Technology - Bilgi ve İlgili Teknolojiler İçin Kontrol Hedefleri
COSO	: Committee of Sponsoring Organizations - Treadway Komisyonunu Destekleyen Kuruluşlar Komitesi
IAIS	: International Association of Insurance Supervisors - Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği
IIA	: The Institute of Internal Auditors - İ Denetçiler Enstitüsü
ISACA	: Information Systems Audit and Control Association - Bilgi Sistemleri Denetim ve Kontrol Birliği
PTT	: Türkiye Posta Telgraf Teşkilatı
S.	: Sayfa
SAS	: Statement on Auditing Standarts - Denetim Standartları Açıklamaları
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SMK	: Sigorta Murakabe Kanunu
T.A.ř.	: Ticaret Anonim şirketi
TL	: Türk Lirası
TSRşB	: Türkiye Sigorta ve Reasürans şirketleri Birliği
VB.	: Ve benzeri

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1.: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları	14
Şekil 3.1.: İç Denetim Süreci	37
Şekil 3.2.: Örnek Sigorta Şirketi Organizasyon Yapısı	44

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1.: Elementer branşlarda faaliyet gösteren sigorta şirketlerinde 2009 ve 2010 yıllarında görev yapan iç denetçi sayıları.....	35
--	----

ABSTRACT

Insurance is a type of service, which interests all segments of the society and offers economic and social facilities such as loan ensuring, capital saving and protection against risks. An effective audit system is required to provide secure and financially reliable insurance transactions. The stages of the audit system consist of internal audit, external audit and public inspection. This study emphasizes the internal audit system, which should be considered as the first step of control and assurance for other audit systems.

The internal audit function of an insurance company assures the compliance of the transactions with the legal regulations or the policies and strategies set by the board of directors, protection of the assets, accuracy of the accounting system and other records. In addition, thanks to their knowledge and experience, auditors provide a consultancy service for managers to develop the effectiveness of company activities.

In the harmonization process of Turkish legislation with the European Union legislation, “*The Insurance Law*” no. 5684 and in relation to the law, “*The Regulation on Internal Systems of Insurance, Reinsurance and Pension Companies*” are enacted and the provisions related to internal audit is organized in this regulation. In the Regulation, the provisions of article 17, on the second paragraph, insurance companies internal audit procedures are designated as unit base and this structure formed the basis for determining the boundaries and content.

In this study, the concept of internal auditing process in the insurance companies have been studied in line with “*The International Standards for the Professional Practice*” and control points are revealed for each of the main business units. The information about the organizational structure of the insurance companies, which have been helpful to analyze the audit process, were requested and maintained directly from the insurance companies. Within the structure formed by the data

obtained through electronic and face to face correspondence, units which are more significant and which carry out activities that are more relevant to sector, are specifically investigated. While forming the control points, working papers which are prepared during the routine audits are utilized, as there is not sufficient academic study found in that area.

As a result of the study, some recommendations are made to develop internal audit functions of the insurance sector. It is mentioned that, conduction of process-oriented auditing techniques, which provides development of business processes and to take necessary measures against disturbances, will increase benefits of internal auditing. In addition, increasing the effectiveness of internal control system is supported and need for general principles and standards about the international framework of internal audit in the insurance sector is emphasized. As a result of the increasing complexity of the insurance activities, the necessity of specialization according to audit fields is emphasized. IT Audit should be conducted within the framework of the generally accepted COBIT standards and the regulation should be integrated in to the insurance legislation.

ÖZET

Sigorta; kredi temini, sermaye oluşumu, rizikolara karşı koruma gibi ekonomik ve sosyal işlevleri yerine getiren, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir hizmet türüdür. Sigorta işlemlerinin güvenli ve finansal olarak sağlam bir temel üzerinde yürütülmesi için etkili bir denetim sistemi gereklidir. Söz konusu denetim, iç denetim, bağımsız denetim ve kamu denetimi aşamalarından oluşmaktadır. Çalışmada diğer denetim türleri için güvence oluşturan ve ilk kontrol basamağı olarak düşünülmesi gereken iç denetim süreci üzerinde durulmaktadır.

Sigorta şirketlerinde iç denetim; işlemlerin yasal düzenlemelere ve yönetim kurulu tarafından belirlenen politika ve stratejilere uygun olarak yürütüldüğü, işletme varlıklarının korunduğu, muhasebe ve diğer kayıtların eksiksiz ve doğru bilgi sağladığı hususlarında güvence sağlamaktadır. Ayrıca sahip oldukları bilgi ve deneyim sayesinde faaliyetlerin etkinliğinin geliştirilmesi yönünde yöneticiler için danışmanlık hizmeti sunmaktadır.

Türk sigorta mevzuatının Avrupa Birliği mevzuatına uyum sürecinde finansal piyasaların düzenlenmesi ile ilgili atılan adımlardan olan 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ve kanuna ilişkin olarak çıkarılan Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik'te iç denetime ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 17. maddesinin 2. fıkrasında, birim esaslı olarak yapılandırılan sigorta şirketlerinin iç denetim usulü, incelemenin sınırlarının ve içeriğinin belirlenmesine dayanak oluşturmuştur.

Çalışmada, “Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları”nda belirtilen esaslar paralelinde elementer branşlarda faaliyet gösteren sigorta şirketlerinde iç denetim süreci ele alınmış ve işletme birimleri bazında süreçte kullanılan kontrol noktalarına yer verilmiştir. Sigorta şirketlerinin organizasyon yapılarını belirlemek ve örgütsel denetim sürecinde analize konu edilecek birimleri tespit etmek amacıyla sektörde yer alan şirketlerden konuyla ilgili olarak bilgi talep

edilmiştir. Elektronik posta ve görüşme yoluyla elde edilen veriler ışığında oluşturulan yapıda yer alan birimlerden önemlilik derecesi yüksek olan ve sektöre has faaliyetler yürütenler incelenmiştir. Kontrol noktaları oluşturulurken, konuya ilişkin yeterli akademik çalışma mevcut olmamasından dolayı, görev yapılan denetimler sırasında hazırlanan çalışma kâğıtlarından faydalanılmıştır.

Araştırma sonucunda sigorta sektöründe iç denetimin fonksiyonlarını geliştirebilecek önerilerde bulunulmuştur. Sigorta şirketlerinde, iş süreçlerinin geliştirilmesi ve süreçlerde yaşanabilecek aksaklıklara karşı önceden önlem alınmasını sağlayan, süreç odaklı denetim faaliyetlerinin yürütülmesinin iç denetimin sağladığı faydayı arttıracığına değinilmiştir. Ayrıca, iç kontrol sisteminin etkinliğinin artırılması gerektiği savunulmuş, sigorta sektöründe iç denetime ilişkin genel prensiplerin ve uygulama esaslarının belirtildiği, ulusal ve ya uluslararası bir çerçeve metninin hazırlanmasının iç denetçilere uygulama aşamasında yol gösterici olacağı belirtilmiştir. Sigortacılık faaliyetlerinin karmaşık bir yapıya bürünmesi neticesinde, denetim konu başlıklarına göre uzmanlaşma yönünde bir yapılanmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Sektörde bilgi teknolojileri denetimine ilişkin çalışmalarının dünyada genel kabul görmüş olan COBIT standartları çerçevesinde yürütülmesi gerektiği, söz konusu düzenlemelerinin sigortacılık mevzuatına entegre edilmesinin denetimin etkinliğini arttıracığına kanaat getirilmiştir.

GİRİŞ

Sigorta, aynı türden tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerin belirli bir miktar para ödemesi yoluyla toplanan tutarın, sadece o tehlikenin gerçekleşmesi sonucu bilfiil zarara uğrayanların zararını karşılamada kullanıldığı ekonomik bir düzenlemedir.¹ Sigortalılar söz konusu risklere karşı koruma satın alırken, sigorta şirketleri de tahsil edilen primlerin oluşturduğu sermayeyi yatırımlarda kullanarak iktisadi hayatta rol oynamaktadır. Sigorta sistemi, kredi temini ve sermaye oluşumu dışında birçok ekonomik ve sosyal işlevi yerine getirmektedir. Sektör, ekonominin karşılaşıcağı riskleri yöneterek, transfer yoluyla azalmasını sağlar, finansal sistemin etkinliğini artırır, bireylere ve kurumlara ekonomik ve sosyal hayatta öngörülebilirlik ve emniyet sağlar.

Üstlendiği işlevler bakımından toplumun hemen hemen tüm kesimlerini ilgilendiren sigorta, güven unsurunun ön plana çıktığı bir hizmet sektörüdür. Bu sebeple sigortacılık faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesi, sigortalıların doğru biçimde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, sigorta şirketlerinde denetim hususu büyük önem arz etmektedir. Tüm sektörlerde olduğu gibi, sigorta sektöründe de, şirketlerin tüm işlemlerinin yürürlükteki yasal düzenlemelere ve yönetim stratejisi ve politikalarına uygunluğunu sürekli kontrol etmek için iç denetim sistemi oluşturması gerekmektedir. İç denetim, finans sektörünün bir parçası olan sigorta şirketlerinin mali bünyelerinin güçlü tutulmasının sağlanmasında, bağımsız denetim ve kamu denetiminden önce ilk kontrol basamağı olarak düşünülmelidir.²

Sigorta işletmesinde sürdürülen iç denetim faaliyetlerinin esas amacı, yönetim kuruluna ve üst yöneticilere doğru kararlar alması için güvenilir bilgilere ulaşmasında yardımcı olmaktır. Ayrıca güven unsurunun hem pay sahipleri hem de

¹ Cahit Nomer, Hüseyin Yunak, **Sigortanın Genel Prensipleri**, İstanbul, 2000, s. 14.

² Doç. Dr. Suna Oksay, Onur Acar, **Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Sektöründe Denetim**, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları 9, İstanbul, TSRŞB Yayınları, 2007, s. 158.

sigortalılar nezdinde tesisine yönelik olarak işletme bünyesinde çalışanlar, yöneticiler tarafından yapılabilecek hileleri tespit etmek ve bunların meydana gelmesinin önlenmesine katkıda bulunmaktadır. Günümüzde iç denetim, işletmedeki hata ve hileleri açığa çıkarmanın yanında, sahip oldukları bilgi ve deneyim sayesinde yöneticiler için bir danışmanlık hizmeti olarak da tanımlanmaktadır.

Sigorta sektöründe son yıllarda yaşanan mali krizler nedeniyle, düzenleyici kuruluşlar risk bazlı sermaye yeterliliğini düzenleyen Solvency II isimli bir disiplin geliştirmeye başlamışlardır. Avrupa Birliği tarafından uzun bir süredir çalışmaları sürdürülen Solvency II düzenlemesinde; iç denetim fonksiyonuna ilişkin olarak, tüm sigorta ve reasürans kuruluşlarının, faaliyetlerinin sağlam ve basiretli şekilde yönetilmesini sağlayacak etkin bir yönetim sistemine sahip olması zorunlu tutulmaktadır.³ Yönetim sistemi, sigorta ve reasürans kuruluşunun faaliyetlerinin doğası, ölçeği ve karmaşıklığı ile orantılı olmalı, en azından risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim ile ilgili yazılı politikalara sahip olmalıdır.⁴

Tez çalışmasının kapsamı da, Türk sigorta mevzuatının Avrupa Birliği sigorta mevzuatı ile uyumlaştırılması çalışmaları kapsamında çıkarılan 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ve kanuna ilişkin olarak çıkarılan Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik çerçevesince belirlenmiştir. Yönetmeliğin 17. maddesinin 2. fıkrasında belirtildiği üzere, işletme birimlerinin denetimleri örgütsel denetim süreci şeklinde ele alınmıştır.

Tez 3 ana bölüm ve bir öneri kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak sigortacılığa değinilmiş, sigorta kavramı ve sigortanın genel prensiplerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, denetime ilişkin kavramlar ve denetim türleri konu edilmiştir. Bu amaçla ilk olarak denetim kavramının tanımı üzerinde durulmuş, denetimin genel kabul görmüş standartları ve uluslararası iç denetim standartları incelenmiş, ardından denetimin amacı yönünden ve denetleyen açısından türleri açıklanmıştır.

³ Çoban, Neşe, **Sigortacılık Sektöründe Solvency II Ve Yönetim Sistemi**, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2010, s. 89.

⁴ Solvency II Direktifi, 2009:Madde:41/2-3.

Üçüncü bölümde ise sırasıyla sigorta sektöründe denetim mevzuatı ele alınmış, sigorta şirketlerinde iç denetim süreci anlatılmış ve ilgili yönetmelik kapsamında düzenli denetimlere ilişkin kontrol noktaları incelenmiştir. Tez çalışması konuya ilişkin önerilerin sunulması ve varılan sonuçların tespiti ile neticelendirilmiştir. Öneri bölümünde, mevzuatta öngörülen örgütsel denetim kapsamında iç denetim sürecinde meydana gelen aksaklıklara değinilmiş, ardından süreç denetimi değerlendirilerek, sigorta şirketlerinde uygulamasından bahsedilmiştir.

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK SİGORTACILIK

1.1. Sigorta Kavramı

Sigorta, Latince ‘güvence’ anlamına gelen ‘sicurta’ kelimesinden gelir. Kanun ve sözleşme ile tespit edilen belirli bir riskin aynı derecede tehdi altında bulunan çok sayıda ve benzer ünitelerin, tesadüfî olarak meydana gelen, para birimi ile ölçülmesi ve istatistikî olarak kavranması mümkün hasar olayını, birlikte karşılamak üzere bir araya getirilmesiyle meydana getirilen bir organizasyondur.⁵

Sigorta, ekonomik bir değere sahip ve bu değeri kaybetme riski ile karşılaşan kişi ya da kuruluşların ödeyeceği kabul edilebilir bir bedel karşılığı, riskini diğer taraflara transfer işlemidir.⁶

Aynı ya da benzer tehlikelere maruz bulunan kişilerin oluşturduğu toplulukta, tehlikenin gerçekleşmesi karşısında oluşabilecek gereksinimin belirli bir pay karşılığında azaltılmasına veya giderilmesine veyahut kişilerin kötü olayların sonuçlarına karşı korunmaya yönelik bağımsız bir hukuki talebe sahip olunmasıdır.⁷

Geniş anlamda ise sigorta; belirli bir prim karşılığında, kişi hayatının ya da organlarının veya kişi ve kuruluşların para ile ölçülebilir değerlerinin, sigorta kuralları, kanunları ve yönetmeliklerince belirlenmiş tesadüfî rizikoların gerçekleşmesinden doğacak maddi hasarlarını, aynı rizikonun tehdi altında bulunan kişileri ya da kuruluşları bir araya getirerek, ölçülen değer üzerinden ve gerçekleşen hasar oranında karşılayarak sosyo-ekonomik zararları dağıtan ve önleyen, yatırımlara aktarılan fonları ve ikrazları ile ekonomiye kaynak yaratan işlemler bütünüdür.⁸

⁵ Dr. Kamuran Pekiner, **Sigorta İşletmeciliği**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1970, s. 28.

⁶ Dr. Halil Yolcu, **Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sigorta Sektörü**, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 2009, s. 1.

⁷ Mehmet Özkan, **Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi**, İstanbul, 1988, s. 11.

⁸ Prof. Dr. Enver Alper Güvel, Av. Afıtap Öndaş Güvel, **Sigortacılık**, 2 Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 25.

İşte insanların maruz kaldıkları veya kalabilecekleri tehlikelere karşı birleşmeleri ve böylece tek başlarına tahammül etmek zorunda kalacakları zararları aralarında bölüşmeleri sigortanın esasını teşkil eder. Sigorta öyle bir gruplaşmadır ki burada aynı cins tehlikeye maruz kimseler muayyen bir miktar parayı öder ve toplanan miktar sadece o tehlikeden zarar görenlerin zararını gidermek için kullanılır.⁹

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1401. maddesinde sigorta sözleşmesi şu şekilde tanımlanmıştır; “*Sigorta öyle bir sözleşmedir ki, bununla sigortacı bir prim karşılığında, bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin (rizikonun) meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kimsenin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlenir.*” Şekil şartı bulunmayan sigorta sözleşmesi, tarafların karşılıklı irade beyanlarının birleşmesiyle kurulur, yazılı bir belgenin düzenlenmesi ve imzalanması şartı aranmaz.

Sigorta ile ilişkili bir diğer kavram olan risk, zarar ihtimali veya arzu edilmeyen bir olayın meydana gelme ihtimali olarak belirtilebilir.¹⁰

Finans literatüründe risk, bir görüşe göre; varlıkların değerlerinde meydana gelebilecek kayıp tehlikesidir. Diğer bir görüşe göre ise; her türlü ekonomik faaliyetin tabi olduğu işletmelerin planlanan faaliyetlerini tehdit eden tehlikeler olarak tanımlanmaktadır.¹¹ Sigortacılıkta ise risk, ani ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan sigorta konusu teminat altına alınmış kıymeti tehdit eden tehlike olarak ifade edilmektedir.

Ülkemizde sigortacılığın gelişimine değinecek olursak eğer, sigortacılık Türkiye’deki toplumsal-ekonomik ve siyasal gelişmelerle sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. Osmanlı döneminde dini nedenlerle uzun yıllar sigortadan uzak durulmuş; ancak 1830’daki Tanzimat Fermanı’ndan sonra gelişme gösterebilmiştir.¹² Bilhassa

⁹ Cahit Nomer, **Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans**, İstanbul, 1977, s. 2.

¹⁰ Dr. Kamuran Pekiner, a.g.e., s. 16.

¹¹ Prof. Dr. Niyazi Berk, **Sigortacılıkta Risk Yönetimi**, İstanbul, 1992, s. 2.

¹² Cahit Nomer, Hüseyin Yunak, a.g.e., s. 46.

1870 yılında baş gösteren büyük Beyoğlu yangınından sonra sigortanın gerekliliği ve faydası İstanbul halkınca üzerinde durulur bir konu olmuştur.¹³

İlk kez sigorta konusu, Ticaret Kanunnamesi'ne ek olarak 1860 tarihinde yayınlanan mevzuatın 29. maddesindeki “*umur-ı ticaret bahriyeye mütealik kâffe-i deâvinin Ticaret Mahkemeleri'nin Bahriye Meclisleri'nde rüyet ve faslolunacağı*” kaydıyla, denizciliğe ait sigorta sorunlarının da Bahriye Meclisleri'nde görüleceği, kanunda yer almış oluyordu. 1864 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe konan, Ticaret-i Bahriyye Kanunnamesi'nin 11. faslında da sigortayla ilgili hükümler yer alıyordu.¹⁴

Daha önceleri yabancıların hüküm sürdüğü sigorta sektöründe, sigortacılığın millileşmesi hususunda ilk adım 1925 yılında Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi'nin kurulmasıyla atılmıştır. Yine aynı dönemde, sigorta faaliyetleri üzerinde öncü rolü oynamak ve tamamıyla yurt dışına çıkan reasürans primlerinin teknik imkânlar dahilinde memlekette kalmasını sağlamak amacıyla 1160 sayılı Mükerrer Sigorta hakkındaki kanun yürürlüğe girmiştir, akabinde 1929 yılında Milli Reasürans T.A.Ş. kurulup faaliyete geçmiştir.¹⁵

1927 yılında ise, 1149 ve 1173 sayılı, Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesiyle ilgili kanunlar çıkarılmıştır. 1959 yılında yürürlüğe giren 7397 sayılı “Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun” ile sigorta şirketlerinin kuruluş ve murakabesi hakkında birçok yeni esas getirilmiş, 09.12.1994 tarihli ve 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu ile Sigortacılık Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bugün Sigortacılık faaliyetleri 5684 sayılı 03.06.2007 kabul tarihli Sigortacılık Kanunu çerçevesinde devam etmektedir.

1.2. Sigortanın Genel Prensipleri

Sigorta sisteminde yer alan tarafların dikkate alması gereken, yapının üzerine oturduğu bir takım prensipler bulunmaktadır.

I. Büyük Sayılar Kanunu

Aynı riske konu olan kıymetlerin sayısı ne kadar fazla olursa, gerçekleşecek hasar, riskin oluşma ihtimaline o denli yakın olacaktır. Eğer sigorta işletmeleri

¹³ Cahit Nomer, a.g.e., s. 35, 36.

¹⁴ Prof. Dr. Zafer Toprak, **Geçmişten Geleceğe Anadolu Sigorta**, İstanbul, 2010, s. 20.

¹⁵ Cahit Nomer, a.g.e., s. 37.

bugün, düşük prim oranına rağmen, hala kar edebiliyorlarsa, bunun sebebi, çok sayıda sigorta ünitesini bir araya getirebilmeleridir. Sigortacıyı ilgilendiren tek tek kişilerin uğrayacakları hasarlar olmayıp, çok sayıda sigortalıyı kapsayan belirli bir grup halinde sağlıklı bir tahminde bulunabilmektir. Bu ise ancak, olasılık ve büyük sayılar kanununun yardımıyla gerçekleşebilir.¹⁶

II. Sigortalanabilir Menfaat

Sigortalanabilir menfaat, sigorta yaptırabilmenin kanuni hakkını ifade eder ve sigorta poliçesi de malı değil, o mal üzerindeki menfaati teminat altına alır. Türk Ticaret Kanununun 1401. maddesinde belirtildiği üzere; sigortalanan mal ile sigortalı arasında para ile ölçülebilir ve yasal bir menfaat ilişkisi olmalıdır.

III. Azami Hüsünîyet

Hüsünîyet bilumum mukavelelerde yer alır. Bunun anlamı, tarafların hileli şekilde hareket etmemeleridir. Bununla beraber, ticari mukavelelerin birçoğu bakımından, özel hususların karşı tarafa açıklanması gerekli değildir. Tarafların kararlarını verirken, ilgili sözleşme kapsamındaki işlerde gerekli bilgi ve ihtisasa sahip oldukları farzedilir. Ancak sigorta sözleşmelerinde durum biraz farklıdır. Burada aranan, hüsünîyetin üzerinde Azami Hüsünîyettir. Doktrinal olarak her şeyi söylemek ve bildirmek yükümlülüğü olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁷

IV. Hasarın Tesadüfi Olması

Hasarın sigortalının kontrolü dışında, kazara ve istenmeden gerçekleşmesi gerekmektedir. Kasten zarara sebep olan sigortalının hasarı tazmin edilmez. Hasarın tesadüfi ve istenmeden gerçekleşmesi gerekliliğinin iki dayanağı bulunmaktadır. İlk olarak kasten verilen zararların ödenmesi durumunda, bilinçli olarak yapılan hasarlar artacak, bunun doğal sonucu olarak da primler yükselecektir. Söz konusu durum, sigortaya olan talebi düşürecek ve yetersiz hasar verisi nedeniyle sigortacıların gelecekte gerçekleştirebilecek hasarlarla ilgili tahmin yapmalarını olumsuz etkileyecektir. İkinci olarak, rastgele olayların gerçekleşme olasılığına bağlı büyük sayılar kanununu, hasarların tesadüfi olmaması nedeniyle işlevsiz bırakacaktır.

¹⁶ Dr. Kamuran Pekiner, a.g.e., s. 28.

¹⁷ Cahit Nomer, a.g.e. s. 49, 50.

Yapılan hasar tahminleri, büyük miktarda kasten hasar gerçekleştiği durumlarda, aşırı sapmalar gösterecektir.¹⁸

V. Yakın Sebep Prensibi

Sigortalı, poliçesinde teminat altına alınan rizikodan dolayı bir zarara maruz kalması neticesinde sigortacıya tazminat talebinde bulunabilir. Hasarın yakın sebebinin, poliçede teminat altına alınan tehlike olması gerekir. Ayrıca talep sahibi olabilmesi için mali kayba neden olan ve poliçede temin edilen tehlikenin doğurduğu hadiseler zinciri kesilmemelidir. Kısaca, yakın sebep, bir hasarın meydana gelmesine neden olan en etkili ve hâkim sebeptir. Yakın sebebi diğer sebeplerden ayıran en önemli özellik, hasarın oluşumuna etki ya da katkıda bulunmasının ötesinde tek başına belirleyici olmasıdır.

VI. Halefiyet ilkesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472. maddesinde halefiyet ilkesi "*Sigortacı, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dâva hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar sigortacıya intikal eder.*" olarak açıklanmıştır.

Sigorta bir kazanç vasıtası olmayıp telafi gayesi güder. Sigorta ettirilen kıymet başkasının kusuru ile hasara maruz kalmışsa, sigortalının bu kimseyi dava edip zararını ondan alma hakkı vardır. Tazminat prensibinin bir neticesi olduğundan, tazminat sigortası niteliğinde olmayan hayat ve ferdi kaza sigortalarında tatbik yeri bulunmaz.¹⁹

VII. Tazminat Prensibi

Hayat ve ferdi kaza sigortaları dışında kalan bütün mal ve mesuliyet sigortaları tazminat sözleşmesidir. Tazminat prensibi, sigortacının hasarın gerçekleşmesi halinde, malı hasardan önceki değerine getirecek meblağın hesaplanarak ödenmesini gerektirir. Diğer bir ifadeyle, hasar meydana geldiğinde, zarar görenin ekonomik durumunun zarardan önceki düzeyine getirilmesi sağlanır. Tazmin edilecek meblağ, hiçbir zaman poliçede taahhüt edilen tutarın üzerinde olamaz.

¹⁸ George E. Rejda, **Principles of Risk Management and Insurance**, 7. Edition, USA, Addison Wesley Longman Inc., 2001, s. 22.

¹⁹ Cahit Nomer, a.g.e., s. 56, 57.

II. BÖLÜM

DENETİM KAVRAMI VE TÜRLERİ

2.1. Denetime İlişkin Kavramlar

Merkantilizmin geliştiği dönemlerde uluslararası ticaretin artması sonucu hesap ve işlemlerin esaslara bağlanma ihtiyacı denetim kavramını da beraberinde getirmiştir. Denetim ifadesi eski Latince “*Contra Rotulus*” kelimelerine dayanır. “*Contra*”; mukabil, zıt, “*Rotulus*” ise; liste, defter, kayıt, sicil anlamına gelmektedir. İlgili dönemde hesap ve işlemlerin kontrolünü yapan ve sonucunda görüş bildiren, Latince dinleme, işitme anlamına gelen “*audiere*” kelimesinden türetilen “*auditor*” yani denetçi denilen kişiler ortaya çıkmıştır. Modern anlamda denetim kavramı sanayi devrimi sonrasında gelişmiş ve bugünkü niteliğine kavuşmuştur.

Denetimin yapılmasını zorunlu kılan en önemli faktör doğru ve güvenilir bilgi ihtiyacıdır. İşletmelerde doğru bilgiye ulaşmayı engelleyebilecek birçok faktörden söz etmek mümkündür.

Mali tabloların kullanıcıları ile mali tabloların hazırlanmasından sorumlu olan şirket yöneticileri arasında çıkar çatışması vuku bulması olağandır. Yöneticiler şirketi başarılı göstererek görevlerinde kalmayı hedefleyebilir veya daha fazla prim almayı düşünebilirler. Ancak, şirketin durumunun olduğundan farklı gözükmesi hissedarların kararlarını olumsuz etkileyebilecektir.²⁰ Ayrıca, söz konusu hissedarlar fiziki olarak işletmeden uzakta bulunabilir ve finansal verilerin doğruluğunu kontrol edebilecek durumda olmayabilir. Bu durumda, mali tabloların ilgili kullanıcılar için güvenilirliğini sağlamak gayesiyle denetim kaçınılmazdır.

Konunun doğası gereği, muhasebe sistemi ve muhasebe işlemlerinin denetimi karmaşık bir yapıya sahiptir ve bilgilerin kontrolü uzmanlık gerektiren bir uğraştır.

²⁰ Dr. Cem Niyazi Durmuş, Doç. Dr. Oktay Taş, **SPK Düzenlemeleri ve 3568 sayılı mevzuat kapsamında Denetim**, 1.Basım, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 2008, s. 7.

İşletmelerde ise birçok hissedar yeterli muhasebe bilgisine sahip olmadığı için, söz konusu bilgilerin geçerliliğini denetlemesi mümkün değildir.

2.1.1. Denetim Kavramının Tanımı

Modern anlamda denetim, olasılık ve görelilik esaslarıyla belirlenmiş hedef ve standartlar doğrultusunda ortaya çıkan sonuçların verimlilik, etkinlik ve ekonomiklik derecelerini ölçmek, karşılaştırmak ve değerlendirmek olarak tanımlanır.²¹

Türk Dil Kurumunun yaptığı tanıma göre, “denetleme, bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş etmek, kontrol etmektir.” Avrupa Komisyonunun tanımında ise, denetim; “bir işlem, yöntem veya raporun her bir yönünü doğrulayacak şekilde ve sonradan yapılan her türlü incelemedir.” şeklinde ifade edilmektedir.

Kendi iç alemine bakmak, nefis muhasebesi yapmak anlamına gelen murakabe; denetim, revizyon, teftiş ve kontrol kavramlarını içine alan geniş kapsamlı bir deyim olarak kullanılmaktadır. Denetim literatüründe murakabe, olması gereken ile fiili durum arasındaki karşılaştırma işlemini belirtmek için kullanılır.²² Kontrol kavramı; bir kayıt veya belge aracılığıyla bir şeyin doğruluğunu incelemek, araştırmak ve soruşturmak anlamını taşımaktadır. Ayrıca, önceden belirlenmiş normlar olması koşuluyla, meydana gelen ile öngörüler arasında sürekli olarak yapılan karşılaştırmaların sonuçlarını da ifade eder. Revizyon; gözden geçirmek, tekrar bakmak, tekrar incelemek, teşhis etmek gibi anlamlar taşır. Uygulama alanında revizyon kavramı daha çok muhasebe ile ilgili incelemelerde kullanılmakta olup, işletme faaliyet ve hesaplarının denetlenmesini kapsamaktadır. Teftiş ise; bir şeyin aslını, doğrusunu veya işlerin iyi yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan inceleme anlamında kullanılmaktadır.²³

Denetim kavramının en geniş içerikli ve üzerinde fikir birliğine varılmış tanımı, American Accounting Association Committee on Basic Auditing Concepts (Amerikan Muhasebeciler Birliği Temel Denetim Kavramları Komitesi) raporunda yer almaktadır. Komitenin tanıma göre; “Denetim, ekonomik faaliyetler ve olaylara

²¹ Erdal Kenger, http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm **Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu**, Şubat 2001

²² Hasan Gürbüz, **Muhasebe Denetimi**, Geliştirilmiş 4.baskı, Eskişehir, Bilim Teknik Yayınevi, 1995, s. 5.

²³ Erdal Kenger, a.g.e.

ilişkin iddialarla, genel kabul görmüş ölçütler arasındaki uygunluğun derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgili kullanıcılara iletmek amacıyla nesnel biçimde kanıt toplayan ve değerleyen sistematik bir süreçtir."²⁴

Tanımda yer alan ifadeleri esas alarak denetimin özelliklerini şu şekilde açıklamak mümkündür.

- Denetim ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkilidir.

Denetçi bir denetim faaliyetine başlarken denetlediği işletmenin finansal tabloları ve iktisadi faaliyetleri hakkındaki raporlar kendisine sunulur. Bu raporlar o işletme yönetiminin belirli bir döneme ait iktisadi faaliyetler hakkındaki bildirim ve iddialarını yansıtır. Denetçi gerekli incelemelerini yaparak işletme yönetiminin kendisine sunduğu bu raporlardaki iddiaların doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırır.²⁵

- Denetim sistematik bir süreçtir.

Denetimin istenilen sonuçları verecek biçimde yönetilmesi ve bu amaçla çok iyi düşünülmüş ve tasarlanmış bir denetim planının işletilmesi olanaklıdır.²⁶ Bu süreç denetim faaliyeti için gerekli olan kanıt ve bilgilerin sağlanması, bunların işlenmesi ve değerlendirilmesi, değerlendirme sonuçlarına göre bir denetim görüşüne ulaşılması ve bu görüşün denetim raporu ile ilgili yerlere iletilmesi evrelerini içerir. Bu açıdan denetim süreci bir bilgi üretme ve karar verme süreci olarak düşünülmelidir. Yukarıdaki tanımda en önemli husus denetimin sistematik bir süreç olduğudur. Bu sistematik süreç ussal bir biçimde birbirini izleyen düzenlenmiş evrelerden oluşmaktadır. Denetim süreci, anlamlıdır, ussaldır, planlıdır ve bilimseldir.²⁷

- Denetim önceden saptanmış kriterlere göre gerçekleştirilir.

Yönetimin iktisadi faaliyet ve olaylara ait bildirimlerinin doğruluğunun araştırılması amacıyla karşılaştırıldıkları standartlardır. Uzman denetçi incelemelerine ait bulguları ilgili taraflara bildirir. Denetçi ile bilgileri kullanacak

²⁴ Auditing Concepts Committee on Basic Auditing Concepts. The Accounting Review Vol. 47, Supp 1972, s. 18.

²⁵ Prof. Dr. Ersin Güredin, **Denetim**, 6.Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1994, s. 5.

²⁶ Prof. Dr. Melih Erdoğan, **Denetim**, 2. Baskı, Eskişehir, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005, s. 2.

²⁷ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e.

ilgili taraflar arasında verimli ve anlaşılabilir bir iletişim kurulabilmesi için herkesçe kabul edilmiş kriterlere gerek vardır. Bu iletişim önceden saptanmış ölçütler aracılığıyla sağlanır.²⁸ Bu ölçütler; işleme içinde ve dışında belirlenmiş politika ve yöntemler, sirküler ve talimatlar, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, yasa ve yönetmelik hükümleri, yönetimce saptanmış başarı ve performans ölçütleri ve bütçelerdir. Söz konusu standartlar olmadan denetçinin eylemde bulunması söz konusu değildir. Ayrıca işletme tarafından reddedileceğinin aşikâr olması sebebiyle denetçinin kendi standartlarını koyması da mümkün değildir.²⁹

- Tarafsızca kanıt toplama ve kanıtları değerlendirme

İlgili ibare, denetçinin bir önyargıya dayanmadan bağımsız bir uzman kişi olarak, yapılmış bildirimleri özenle incelemesi ve sonuçlarını titizlikle değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Burada denetimin tarafsız olarak kanıt topladığı ve bu kanıtları değerlediği vurgulanmaktadır. Kanıtın kendisinin tarafsız ve öznel olup olmadığı ise bu aşamada önem taşımaktadır.³⁰ Çünkü denetim sürecinin ilgilileri başta işletmenin kendisi, ortakları, yöneticileri, kredi verenler, diğer işletmeler, devlet ve nihayetinde tüm kamuoyudur. Öznel değil nesnel olması, denetimin kapsadığı alan içindeki herkese hizmet etmesinin bir gereğidir.³¹ Emile Woolf'un deyişi ile; *“Bağımsızlığını kaybeden bir denetçi, gerekçelerini kaybetmiştir (raison d'être), bağımlı bir denetçi olmuştur ve bağımlı denetçi ise çelişkili bir ifadedir”*.³²

Denetçinin, denetlediği finansal tabloların dürüstlüğü ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğu hakkında bir görüş bildirebilmesi için yeterli sayıda ve güvenilir denetim kanıtı toplaması gerekmektedir. İncelemenin sonuçları, toplanan kanıtlar doğrultusunda doğrulanır.

- Sonuçları ilgili kullanıcılara bildirme

Belirli bir finansal dönemin sonuçlarını içeren finansal raporlara ilişkin denetçi görüşü, ilgili kullanıcılara sunulmak üzere yazılı rapora dönüştürülmelidir. İlgililerin değerlendirmesine sunulmayacak olan denetimin anlamı yoktur. Denetçi bu raporunda yaptığı incelemelerin sonucuna dayanarak, denetlenen işletmenin yönetimi tarafından

²⁸ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 5.

²⁹ R. Chandler, **Auditing and Assurance**, University of London Press, London 2008, s. 18.

³⁰ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 6.

³¹ Beste Akyürek, **Bankacılık Sektöründe Risk Odaklı İç Denetim Sistemi, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2006, s. 3.

³² Emile Woolf, **Auditing Today** 1997, s. 349.

sunulan finansal tabloların, işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve düzenlilik açısından doğru ve dürüst bir şekilde yansıttığı hususundaki görüşünü açıklar.³³ Hazırlanan denetim raporları farklı türde olabilir. Raporun türü ve içeriği, denetimin niteliğine amacına, inceleme sonuçlarına, ilgili kullanıcıların gereksinimlerine göre farklılık gösterir. Ayrıca, iletişim şekli de denetimin amacına ve türüne göre farklı biçimlerde olabilir.

Denetim raporuyla ilgili taraflar; ortaklar, kredi kurumları, çalışanlar, tedarikçiler, devlet organları, borsa ve diğer gruplardan oluşabilir. Bu tarafların her biri için, denetim raporu farklı bir anlam taşıyabilir.³⁴

2.1.2. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

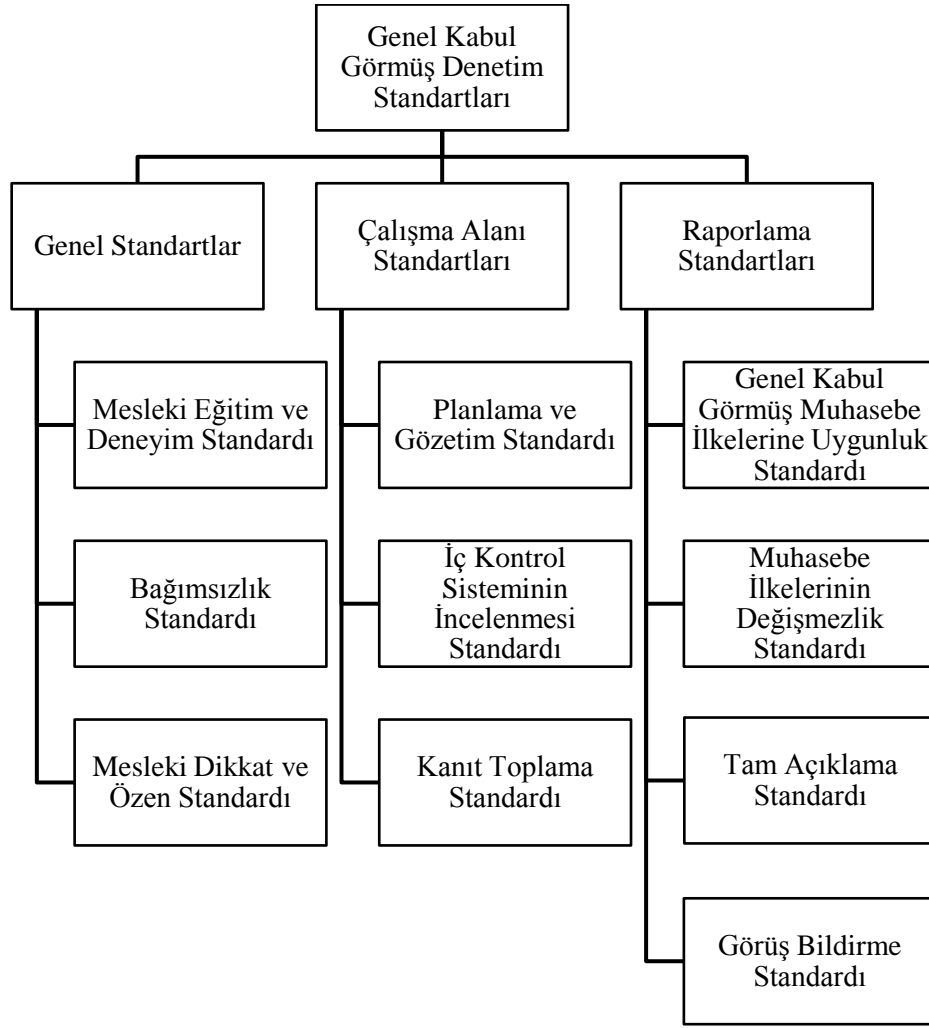
Denetim meslek örgütlerinin belirlediği, denetçilerin ve denetim firmalarının uymak zorunda oldukları genel ilkelere “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” denir. Bu standartlar ilk defa 1947 yılında Amerikan Yeminli Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (AICPA) tarafından kabul edilmiştir. İlgili standartlar, 1972 yılından sonra Denetim Standartları Komitesi (Auditing Standards Board - ASB) tarafından gözden geçirilerek “Denetim Standartları Açıklamaları” (Statement on Auditing Standards - SAS) adı altında tekrar yayınlanmaya başlamıştır.

Bunlar 1947 yılında yayınlanan standartların bir yorumudur ve denetim uygulama tekniklerinde değişiklikler olmasına rağmen bu standartlar çok az değişikliğe uğrayarak günümüze kadar gelebilmiştir.³⁵ Söz konusu standartlar, denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olan, ona denetim faaliyetlerinde uygulayacağı yöntem ve çalışmalar konusunda yol gösterici olan genel ilkelerdir. Genel Standartlar, Çalışma Alanı Standartları ve Raporlama Standartları olmak üzere üç gruba ayrılır.

³³ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e.

³⁴ Prof. Dr. Melih Erdoğan, a.g.e. s. 2.

³⁵ Ş. Sevim, T. Çetinoğlu ve N. Kurnaz, “Avrupa Birliği Müzakereleri Sürecinde AB 8. Yönergesi Kapsamında Türkiye’de Denetim ve Denetçilik Mesleğinin Durumu: AB Müzakereleri Gelişim için Bir Fırsat mıdır?”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:74, Ocak – Mart 2006.

Şekil 2.1. : Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Kaynak: Prof. Dr. Melih Erdoğan, a.g.e. s. 11.

2.1.2.1. Genel Standartlar

Genel standartlar denetçinin kişiliğini, mesleki sorumluluğunu ve mesleki niteliklerini belirleyen standartlar olup; “Mesleki Eğitim ve Deneyim”, “Bağımsızlık” ve “Mesleki Özen ve Dikkat” alt başlıklarından oluşmaktadır.

a) Mesleki Eğitim ve Deneyim

Denetçiler, yeterli bilgi birikimi ve deneyime sahip uzman kişiler olmak zorundadır. Bu yeterlilik, lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim ve özel amaçlı eğitim programları ile edinilebilir. Pratik düzeyde edinilen bu bilgiler uygulamaya hayatındaki deneyimlerle pekiştirilir. Denetçi, mesleğine ilişkin yayın, seminer ve kursları takip ederek bilgi birikimini arttırmalı, iş dünyasında meydana gelen gelişmelerin mesleğine olan etkisinin farkında olmalı ve ilgili konulardaki

eksikliklerini gidermek için hizmet içi eğitim programları ve benzeri faaliyetlere katılmalıdır.

Diğer birçok meslekte olduğu gibi denetçilik mesleğinde de iş başında eğitim çok önemlidir. Eğitim, deneyimli bir uzman denetçinin yanında yardımcı denetçilik yapılması sırasında gerçekleştirilir. Uzman denetçiler kendi mesleki bilgi ve deneyimlerini yanlarında çalışan genç yardımcı denetçilere aktararak onların mesleki açıdan üstün nitelikli uzman denetçiler olarak yetişmelerine çaba harcar. Bu mesleğin öngördüğü yüce bir davranıştır.³⁶

b) Bağımsızlık

Denetçi, denetimin her aşamasında bağımsız olmalı, hazırlanan finansal veriler hakkında ön yargısız bir tutum takınmalıdır. Denetim raporlarını değerlendirenler, bu raporların bağımsız hareket eden denetçiler tarafından hazırlanmış olduğunu düşünerek, söz konusu raporlara güvenirlir. Denetçinin bağımsızlığına gölge düştüğü durumlarda, hazırlanan rapor herhangi bir anlam ifade etmeyecektir. Bu sebeple denetçiler, bağımsızlıklarına zarar verecek ilişki ve davranışlardan kesinlikle kaçınmak durumundadırlar.

c) Mesleki Özen ve Dikkat

Denetçi, denetim çalışmaları esnasında gerekli mesleki özeni, dikkati ve çabayı titizlikle göstermelidir. Bu amaçla; denetim ilke ve kurallarına eksiksiz uyulmalı, yeterli miktarda, uygun nitelikte ve güvenilir kanıt toplanmalı ve bunlara göre değerlendirme yapılmalı, mali tabloların gerçekliği ve doğruluğu hakkında güvenilir bir yargıya ulaşarak görüş açıklanmalıdır. Bunlara ek olarak, bütün çalışmalar bir başka denetçi tarafından gözden geçirilmelidir.

2.1.2.2. Çalışma Alanı Standartları

Denetimin yürütülmesi sırasında uyulması gereken kuralları belirleyen standartlar olup; “Planlama ve Gözetim”, “İç Kontrolün incelenmesi” ve “Kanıt Toplama” alt başlıklarından oluşmaktadır.

³⁶ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s.28.

a) Planlama ve Gözetim

Denetim çalışmasının iyi bir şekilde planlanmasını ve varsa yardımcı denetçilere iyi bir şekilde nezaret edilmesini öngörmektedir. Denetimde planlama çalışmaları hazırlanırken işgücü planlaması, zaman planlaması ve kaynakların verimli kullanımının planlaması yapılmalıdır.³⁷

Planlama için gerekli bilgiler önceki denetime ait çalışma kâğıtlarından, o faaliyet dalı ile ilgili her türlü yayınlardan, denetimi yapılan birim veya işletme yöneticileri ile yapılan görüşmelerden sağlanır. Planlama ile ilgili çalışmalar ayrı ayrı belgelenerek bir denetim programı hazırlanır. Söz konusu programda izlenecek yol ve denetim işlemleri ayrıntılı biçimde gösterilir.³⁸

Denetim faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında, uzman denetçinin, yardımcı denetçileri gözetimi hem denetim faaliyetlerinin koordinasyonu hem de muavinin eğitimi için zorunludur. Gözetim süreci, denetim yardımcılarının eğitimi, denetim ile ilgili karşılaşılabileceği problemlerle ilgili bilgilendirilmesi, çalışmalarının kontrolü ve birim çalışanları hakkında fikirlerin paylaşımını içerir. Denetim planının oluşturulması sırasında denetimde çalışacak yardımcı denetçilerin, sorumluluk alanlarında yer alan görevler tanımlanır. Denetçiler, sorumluluk alanlarında yer alan görev ve konular hakkında bilgilendirilir. Ayrıca kıdemli denetçiler tarafından gözden geçirilen yardımcılarının çalışmaları değerlendirilip, raporda yer verilip verilmeyeceğine de kanaat getirilir.³⁹

b) İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi

İç Kontrol Sistemi, yönetim politikalarına uymak da dahil olmak üzere, işlerin düzenli ve etkin yürütülmesi, varlıkların korunması, hata, hile ve usulsüzlüklerin önlenmesi ve belirlenmesi, muhasebe kayıtlarının doğru ve eksiksiz olması ve mali bilgilerin güvenilir olarak zamanında derlenmesi amacıyla işletmede uygulanan organizasyon planı ile bunlara ilişkin tüm yöntemleri kapsar.⁴⁰

Denetçinin, denetim planının uygulama zamanını ve uygulanacak denetim yöntemlerini belirlemek amacıyla, denetlenen işletmelerin iç kontrol sisteminin

³⁷ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 29, 30.

³⁸ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e.

³⁹ AICPA, **Statement on Auditing Standart**, no:22, Mart 1978.

⁴⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları, Mali Müşavirlik ve Sermaye Piyasası Mevzuatı Açısından Denetimin İlke ve Esasları**, Cilt 2, İstanbul, 1996, s. 529.

etkinliğini gözden geçirmesi gereklidir. Denetçiler işletmedeki iç kontrol sisteminin etkinliğini araştırarak, finansal raporların doğruluk ve güvenilirlik derecesi üzerinde güven sağlamak niyetindedirler. İç kontrol sisteminin etkinliği, uygulanacak denetim süreçlerinin kapsamını ve ayrıntı derecesini belirlemektedir. Sistemin iyi çalışması finansal tabloların hatalı olma riskini azaltır, denetim riskinin azalması neticesinde denetim görüşüne ulaşma esnasında ihtiyaç duyulan örneklem sayısının azalmasına neden olur.

c) Kanıt Toplama

Denetçinin sağlıklı bir denetim görüşü oluşturabilmesi için, yeterli miktar ve nitelikte kanıt toplaması gerekmektedir. Denetçinin toplayacağı kanıtların miktarını, işletmenin iç kontrol mekanizmasının etkinliği, denetlenen hesap grubunun nitelikleri ve en geniş manada işletmenin büyüklüğü belirleyecektir. Ancak en nihayetinde, söz konusu miktarın ne olacağına, denetçi, mesleki yeterliliğinin ve deneyiminin etkisi ile kendisi karar verecektir.

Yeterlilik, denetim kanıtlarının miktarını ifade etmekle birlikte, fazla kanıt azami fayda anlamına gelmemektedir. Denetçi görüşünü, en elverişli süre ve maliyet kıstaslarını dikkate alarak sunmalıdır. Bu sebeple, her bir kanıt için harcanan maliyet ve karşılığında elde edilen fayda iyi analiz edilmelidir.⁴¹ Yeterli sayı kavramının, delillerin güvenilirliği, gerçekçiliği ve amaca yakınlığı unsurlarıyla birlikte değerlendirildiğinde ulaşılabilecek bir hedef olduğunun düşünülmesi gerekmektedir.

2.1.2.3.Raporlama Standartları

Raporlama standartları; “Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk”, “Muhasebe İlkelerinin Değişmezliği”, “Tam Açıklama” ve “Görüş Bildirme” alt başlıklarından oluşmaktadır.

a) Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk

Muhasebe uygulamalarını yönlendiren tüm teamüller, kurallar ve işlemler genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin çerçevesini belirler.⁴² İşletme, finansal tablolarını düzenlerken Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun

⁴¹ David N. Ricchiute, **Auditing Concepts and Standards**, South-Western Publishing Co., s. 79.

⁴² Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 34.

davranmalıdır. Denetçi bu durumu araştırmak ve dñzenlediđi raporda bu hususa riayet edilip edilmediğini belirtmek durumundadır.

b) Muhasebe İlkelerinin Değişmezliği

Bu standarda gñre denetçi raporunda cari dñnemde uygulanan muhasebe ilkeleri ile geçen dñnemlerde uygulanan ilkeler arasında farklılık olup olmadığı hususunu inceler. Sñz konusu sñreklilik ilkesi yıllar itibariyle finansal tabloların karşılaştırılmasına, karar verici konumunda olanların mali sonuçları doğru olarak analiz etmesine olanak sağlamaktadır. Her ne kadar işletmelerin uyguladıkları muhasebe politikalarında devamlılık esas ise de, dñnemler itibariyle mevzuatın izin verdiği ölçñde değişikliğe gidilebilmesi mümkündür. Bñyle bir durumda, işletmenin yapılan değişiklikleri ve mali tablolar üzerindeki etkisini finansal tablo dipnotları ile kullanıcılara açıklaması gerekmektedir. Denetçi raporunda, değişiklik yapılp yapılmadığını belirtmekle birlikte, eğer değişiklik varsa bunun tüm etkileriyle açıklandığından da emin olmalıdır.

c) Tam Açıklama

Finansal tablolar çeşitli grupların alacakları ekonomik kararlar için gerekli olan bilgiyi sunar. Bu bilgiler birçok kesime hitap etmek amacıyla kapsamlı olarak dñzenlenir. İşletmeler ilgili grupların kararlarını etkileyecek her türlü bilgiyi mali tablolarında eksiksiz ve tarafsız olarak belirtmek durumundadırlar. Denetçi, finansal tabloları ve açıklayıcı dip notlarını inceleyerek, sñz konusu finansal verilerin beklenen amacı yerine getirip getirmediği hususunu raporunda belirtir.

d) Görüş Bildirme

Finansal tabloların bir bñtñn olarak ele alınarak, denetim raporunda bir denetçi görüşñnñ bildirilmesi veya bir denetim görüşñne ulaşılmamış olması halinde, bu durumun nedenleri ile birlikte açıklanması gerekmektedir. Ayrıca, denetçinin finansal tablolarla olan ilişkisinin ve aldığı sorumluluğun derecesini de belirtmesi zorunluluktur.⁴³ Bñtñn denetim faaliyeti boyunca ulaşılan sonuçlar, denetim raporunda netice olarak “Olumlu Görüş”, “şartlı Görüş”, “Olumsuz Görüş” ve “Görüş Bildirmekten Kaçınma” şeklinde belirtilmektedir.

⁴³ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 36.

Denetçi denetlediği finansal tablolarda, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulduğu, geçmiş yıl mali tabloları ile cari yıl mali tablolarına uygulanan politikaların uyumlu olduğu, finansal verilerin yeterli açıklık niteliğine sahip olduğu ve önemli bir hata ve hile bulunmadığı görüşüne ulaşmış ise bu durumu olumlu bir denetim görüşü olarak açıklar.

Birtakım eksiklik ve yanlışlıkların dışında mali tabloların genel olarak doğru ve güvenilir olduğu yargısına varıldığı durumlarda, denetçi şartlı görüş bildirir. Bu durumda, denetçi olumlu görüş vermemesinin nedenini ayrıntılarıyla açıklama bölümü adı verilen kısımda belirtir.

Olumsuz görüş ise, muhasebe ilkeleri, açıklık, devamlılık vb. hususların uygulanmamış olması dolayısıyla önemli hata ve düzensizliklerin saptandığı, mali tabloların güvenilir ve doğru bilgiyi yansıtmadığı durumlarda açıklanan görüştür. Esas olarak söz konusu aksaklıkların kapsamına ve niteliğine göre, denetçi görüşünü şartlı veya olumsuz olarak belirler.

Denetçinin denetim ile ilgili herhangi bir kanaat oluşturamaması durumunda, görüş bildirmekten kaçınması mümkündür. Denetim kapsamında önemli ölçüde sınırlandırılmış olması, finansal tablolarda yer alan önemli bir kalem hakkında yeterince kanıt toplanamaması, etkin olmayan iç kontrolün varlığı, işletme ile ilgili önemli belirsizliklerin mevcudiyeti ve benzeri faktörler denetçinin görüş bildirmekten kaçınmasına sebep olabilmektedir.⁴⁴

Denetçinin sorumluluğu, yayınlanmış finansal tabloların dürüstlüğü hakkında bir yargıya varmak ve bunu açıklamaktır. Finansal tabloların hazırlanması ile ilgili sorumluluk ise işletme yönetimine aittir.⁴⁵ Bu sorumluluk, finansal tabloların hata, hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlıklar içermeyecek biçimde hazırlanarak, gerçeği dürüst bir şekilde yansıtmalarını sağlamak amacıyla gerekli iç kontrol sisteminin tasarlanmasını, uygulanmasını ve devam ettirilmesini, koşulların gerektirdiği muhasebe tahminlerinin yapılmasını ve uygun muhasebe politikalarının seçilmesini içermektedir.⁴⁶

⁴⁴ Cem Niyazi Durmuş, a.g.e., s. 34.

⁴⁵ Ersin Güredin, a.g.e., s.11.

⁴⁶ <http://www.denetimnet.net/Pages/Bagimsizdenetimraporudisenetim.aspx>, 07.05.2011

Yürütülen denetimin sonucunda hazırlanan rapor doğrultusunda, finansal tabloların kullanıcıları denetçinin görüşüne güvenerek, finansal tablolardaki bilgileri doğru ve güvenilir kabul ederler ve alacakları kararlarda kullanırlar.⁴⁷

2.1.3. Uluslararası İç Denetim Standartları

Güvenin ve objektif yaklaşımın ön plana çıktığı iç denetim mesleğini geliştirmek, mesleğin icrasına yönelik olarak bir sistem ve disiplin anlayışı oluşturmak amacıyla birçok farklı kuruluş tarafından muhtelif defalar çeşitli mesleki standartlar oluşturulmuştur. Bu standartlar arasında, Uluslararası bir nitelik taşıyan İç Denetçiler Enstitüsü (IIA-The Institute of Internal Auditors) tarafından oluşturulan ve iç denetim mesleği için uyulması gereken etik kurallar ile kuvvetle tavsiye edilen uygulama örnekleri içeren “Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları”, en fazla kabul gören çalışma olmuştur. Kırmızı Kitap olarak da adlandırılan söz konusu mesleki uygulama çerçevesi, iç denetçilerin başucu kitabı olarak anılmakta olup, standartların amaçları şunlardır:⁴⁸

- İç denetim uygulamasını olması gerektiği gibi temsil eden temel ilkeleri tanımlamak,
- Katma değerli iç denetim faaliyetlerini teşvik etmeye ve hayata geçirmeye yönelik bir çerçeve oluşturmak,
- Denetim performansının değerlendirilmesine uygun bir zemin oluşturmak,
- Gelişmiş kurumsal süreç ve faaliyetleri canlandırmak.

İç denetim uygulaması tüm dünyada farklı büyüklük, amaç veya yapıya sahip kuruluşlarda, farklı iç ve dış mevzuatlar ışığında, değişik nitelik veya nicelikteki kişiler tarafından gerçekleştirilmekte olup, bu koşullar her iç denetim faaliyetini bir diğerinden farklı kılmaktadır. Standartlar, mesleğin temel kurallar ve dayanaklarının oluşturulması ve ortak bir disiplin yaratılması bakımından önem arz etmektedirler.

Standartlar; “Nitelik Standartları”, “Performans Standartları” ve “Uygulama Standartları” olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Nitelik ve Performans Standartları tüm iç denetim hizmetlerine tatbik edilirken, güvence ve danışmanlık faaliyetleri için tesis edilen Uygulama Standartları belirli görev türlerine uygulanır.

⁴⁷ Erdal Kenger, a.g.e.

⁴⁸ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, **Uluslararası İç Denetim Standartları (Mesleki Uygulama Çerçevesi)**, 2007'deki Değişikliklerle, İstanbul, 2008, s. 7.

2.1.3.1. Nitelik Standartları⁴⁹

Nitelik Standartları, iç denetim faaliyetlerini yürüten kurum veya birimlerin taşınması gereken özellikleri belirlemede olup, içerdiği dört ana standarda ilişkin özet bilgiye aşağıda yer verilmiştir.

Amaç, Yetki ve Sorumluluklar: İç denetim yönetmeliği oluşturulmalı, iç denetim faaliyetinin amacı, denetçinin yetki ve sorumlulukları yönetmelikte açıkça tanımlanmalıdır.

Bağımsızlık ve Objektiflik: İç denetim faaliyeti bağımsız olmalı ve iç denetçiler tarafsız ve önyargısız davranmalıdır.

Yeterlilik ve Azami Mesleki Özen ve Dikkat: İç denetçiler sorumluluklarını yerine getirecek yeterliliğe sahip olmalı, görevlerini azami mesleki özen ve dikkat ile yerine getirmelidirler.

Kalite Güvence ve Geliştirme Programı: İç denetim yöneticisi hazırlayacağı kalite güvence ve geliştirme programı ile iç denetimin performansının ve etkinliğinin sürekli olarak gözlemlenebilmesini sağlamalıdır.

2.1.3.2. Performans Standartları⁵⁰

Performans Standartları, iç denetim faaliyetlerinin yürütülmesi esnasında dikkat edilmesi gereken hususları açıklar ve bu sürecin verimliliğini değerlendirmede kullanılan kalite standartlarını belirtir. İçerdiği yedi ana kritere ilişkin özet bilgiye aşağıda yer verilmiştir.

İç Denetim Faaliyetinin Yönetimi: İç denetim faaliyetlerinin yönetiminde, kuruma değer katacak etkili bir yönetim tarzı benimsenmelidir. Kurumun önceliklerini belirleyen risk esaslı planlama yapılmalı, üst yönetim, denetim komitesi ve yönetim kuruluna gerekli bildirimler yapılmalı ve onay alınmalıdır. Kaynak yönetiminin verimliliği, iç denetim faaliyetlerine ilişkin politika ve prosedürlerin belirlenmesi, faaliyetlerin eşgüdüm içerisinde sürdürülmesi ve üst yönetim, denetim kurulu ve yönetim kuruluna raporlanmasına dikkat edilmelidir.

⁴⁹ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, a.g.e., 19.

⁵⁰ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, a.g.e., 25.

İşin Niteliği: İç denetim faaliyeti, risk yönetimi, iç kontrol ve yönetim sistemlerini değerlendirmeli; önemli risk maruziyetlerinin tespiti, kontrollerin etkinliğinin ve verimliliğinin testi vb. faaliyetler ile bu sistemlerin iyileştirilmesine katkı sağlamalıdır.

Görev Planlaması: İç denetçiler her görev için planlama yapmalı; görevin kapsamını, amaçlarını, zamanlama ve kaynak dağılımı gibi konuları denetim faaliyetlerine başlamadan önce yazılı hale getirmelidir.

Görevin Yapılması: İç denetçiler görevin yerine getirilmesi esnasında, görev amaçlarına ulaşmada fayda sağlayacak bilgileri tespit etmeli ve tanımlamalı, vardıkları sonuçları uygun analiz ve değerlendirmelere dayandırmalıdır. İç denetçiler, ulaştıkları sonuç ve kanaatlere dayanak teşkil eden tüm bilgileri kaydetmelidir. Görevler, personelin gelişimine katkı sağlayacak ve iç denetim faaliyetlerinin kalitesinin güvence altına alınmasını sağlayacak bir tarzda gözetlenmeli ve kontrol edilmelidir.

Sonuçların Raporlanması: İç denetçilerin görev sonuçlarını raporlaması gerekmektedir. Raporlar görevin kapsamını, hedeflerini, varılan sonuçlar ile yapılan tavsiye ve önerileri içermelidir. İç denetim yöneticisi, raporların uygun taraflara raporlanmasından sorumludur.

İlerlemenin Gözlenmesi: İç denetim yöneticisi, yönetime yapılan raporlamaların akıbetine yönelik bir takip sistemi kurmalı ve uygulamalıdır.

Yönetimin Artık Riskleri Üstlenmesi: İç denetim yöneticisi, üst yönetimin göze aldığı risk düzeyinin kurum için kabul edilemez olduğu görüşündeyse, konuyu üst yönetimle müzakere etmelidir. Riski karşılamaya yönelik kontrol faaliyetleri ve alınan tedbirlerden sonra kalan artık riske ilişkin bir karara varılamazsa, konu çözümlenmesi için denetim komitesi ve yönetim kuruluna rapor edilmelidir.

2.2. Denetim Türleri

2.2.1. Denetimin Amacı Yönünden Denetim Türleri

Klasik anlamda denetim, konularına ve amaçlarına göre Mali Tablo Denetimi, Uygunluk Denetimi ve Faaliyet Denetimi olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.2.1.1. Mali Tablo Denetimi

Mali tablolar, işletme sahip ve yöneticileri, yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak, gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmeye yardımcı olmak, varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Söz konusu tablolar seti; bilanço, gelir tablosu, satışların maliyeti tablosu, fon akım tablosu, nakit akım tablosu, kar dağıtım tablosu ve öz kaynaklar değişim tablosundan oluşmaktadır. Bilanço ve gelir tablosu, dipnotları ve ekleri ile birlikte temel mali tabloları, diğerleri ise ek mali tabloları meydana getirmektedir.⁵¹

Mali tabloların denetimi, bu tablolardan beklenen amaçların gerçekleşmesini önleyecek aykırılıkların tespitine ya da aynı anlama gelmek üzere, bu tabloların düzenlenme ilkelerine, muhasebe usul ve esaslarına, yasalara ve önceden saptanmış diğer tüm ölçütlere uygunluk derecesini ölçerek güvenilirliğinin ortaya konulmasına yöneliktir.⁵² Söz konusu denetimde kullanılan temel değerlendirme kriterleri “Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri” ile “Uluslararası Muhasebe Standartları”dır.

Denetim tüm grupların ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirilen genel amaçlı bir çalışmadır. Her grup için ayrı denetimler yapılmaz. Genel amaçlı tek bir denetim yapılarak tüm grupların bilgisine sunulur. Şayet bu gruplardan herhangi biri bu genel denetimin kendisi için yeterli bilgi sağlamadığı görüşüne varırsa; bu grup için gerekli diğer bilgileri toplama olanağı her zaman için vardır.⁵³

2.2.1.2. Uygunluk Denetimi

Örgütün mali işlemlerinin ve faaliyetlerinin, işletme içinden ya da dışından bir üst organca konulmuş kurallara ve mevzuata uyup uymadıklarını araştırmayı amaçlayan denetim türüdür.

Sigorta şirketinin üst yönetimi tarafından onaylanmış tarifelere uygun olarak işlemlerin yürütülmesinin denetimi, işletme içinden belirlenen kurallara uyulup uyulmadığı hususuna örnek verilebilir. İkinci duruma örnek ise, kamu otoritesinin

⁵¹ 1 Seri No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (26.12.1992)|Mali Tablolar İlkeleri.

⁵² Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları, Vergi Mevzuatı Açısından Denetimin İlke ve Esasları**, I. Cilt, İstanbul 1996, s. 14.

⁵³ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e. s. 14.

zorunlu sigortalara ilişkin olarak belirlediği asgari prim tutarlarının altında fiyat belirlenip belirlenmediğinin kontrolüdür.

Yasal düzenlemelere, yazılı sözleşmelere, şirket politikalarına uygunluğun incelenmesi şeklinde yapılan denetimde ulaşılan sonuçlar, geniş bir kitleye değil, sınırlı olarak ilgili ve yetkili kişi ve kuruluşlara raporlanır. Bu nedenle çoğunlukla uygunluk denetimi iç denetçiler, gerekli durumlarda ise kamu denetçileri tarafından yapılır.⁵⁴ Göreceli olarak daha kolay olduğundan genellikle daha az deneyimli denetçiler tarafından yerine getirilir.

2.2.1.3. Faaliyet Denetimi

Muhasebeden çok işletmenin yönetsel faaliyetlerini konu alan, bu faaliyetleri etkenlik ve etkinlik açısından inceleyen ve faaliyetlerle ilgili finansal nitelikli olmayan her türlü konuyu araştıran denetimdir.⁵⁵ Faaliyet denetiminin, uygulamada genellikle iç denetçiler ve devlete bağlı kamu denetçileri tarafından sürdürüldüğü görülmektedir.

İşletmenin örgütsel yapısını, iç kontrol sistemlerini, iş akışlarını ve yönetiminin başarısını saptamaya yönelik geniş kapsamlı bir faaliyettir. Organizasyonun saptanmış hedef ve amaçlarına ulaşip ulaşmadığını ölçmeye çalışır. Faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin nesnel olarak saptanması esas amaç olması sebebiyle finansal tablo ve uygunluk denetiminden daha zordur. Bu sebeptendir ki, söz konusu denetimin kıdemli denetçiler tarafından yerine getirilmesi daha doğru olacaktır. Faaliyet denetiminde, denetçi mevcut başarının doğrudan doğruya ölçülüp raporlanması eylemini değil, bu başarının iyileştirilmesi ile ilgili öneri ve tavsiyelerini belirtme yolunu seçer. Bundan dolayıdır ki faaliyet denetimi yönetsel danışmanlık olarak nitelendirilmektedir.⁵⁶

2.2.2. Denetleyen Açısından Denetim Türü

Denetçi statüsü yönünden denetim; iç denetim ve dış denetim olmak üzere ikiye ayrılmakta olup, ayrıca dış denetim; bağımsız denetim ve kamu denetimi şeklinde de ele alınmaktadır. Eğer denetçi şirket organı veyahut şirket ya da idarenin

⁵⁴ Erdal Kenger, a.g.e.

⁵⁵ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt1, a.g.e., s.15.

⁵⁶ Ersin Güredin, a.g.e. s. 15, 16.

personeli olarak denetim yapıyorsa, bu denetim denetçinin konumuna göre iç denetim adını almakta, şirket ya da idareden bağımsız ayrı bir statü içinde kamu düzeni ve yararı için denetim yapıyorsa dış denetim adını almaktadır.

2.2.2.1. Dış Denetim

İşletmenin kendi elemanı olmayan denetçiler tarafından denetlenmesi anlamına gelir ve iki başlık altında ele alınır.

2.2.2.1.1. Bağımsız Dış Denetim

*“Bağımsız dış denetim, mali tablolar, uygunluk ve faaliyet denetimlerinin, işletmenin talebi ile ve bir denetim sözleşmesi çerçevesinde, serbest meslek sürdüren denetçiler ya da bunların oluşturdukları kuruluşlar tarafından yapılır.”*⁵⁷ Bağımsız denetim; ortakların ve sermaye piyasası kurumlarının kamuya açıklanacak veya Sermaye Piyasası Kurulu tarafından istenecek mali tablolarının, genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve standartlarına uygunluğu ile bilgilerin doğruluğunun ve gerçeği dürüst bir biçimde yansıtıp yansıtmadığının, denetçiler tarafından denetim ilke ve kurallarına göre, defter, kayıt ve belgeler üzerinden incelenmesini ve tespit edilen sonuçların rapora bağlanmasını ifade eder.⁵⁸ Dünya çapında faaliyet gösteren dört büyük denetim kuruluşu Pricewaterhouse Coopers, Deloitte&Touche, Ernst&Young ve KPMG’dir. Serbest meslek faaliyeti yürütmekte olan denetçiler, sundukları denetim hizmeti karşılığında ücret almaktadırlar.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 13.12.1987 tarihinde yayınlanan “Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik”te, bağımsız denetim; *“ortaklıkların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin bağımsız denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından bu kuruluşlar adına, denetleme ilke, esas ve düzenlenmiş mali tabloların, 2499 sayılı Kanun çerçevesinde gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tesbiti ve rapora bağlanmasıdır.”* şeklinde tanımlanmıştır.

SPK’nın 12.06.2006 tarihli tebliğinde; “Bağımsız Denetimin Amacı ve Genel İlkeleri” başlıklı birinci kısım 3. maddesine göre; bağımsız denetimin amacının

⁵⁷ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt1, a.g.e., s. 16.

⁵⁸ Cem Niyazi Durmuş, a.g.e., s. 10.

işletmenin finansal durumunun ve faaliyetlerinin sonuçlarının tüm yönleriyle gerçeğe uygunluğu ve doğruluğu hususunda güvence vermek olduğu ifade edilmiştir.⁵⁹

Türk Ticaret Kanununun 397. maddesinde bağımsız denetimle ilgili hususlara değinilmiştir. İlgili maddede; *“Anonim şirketin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları denetçi tarafından, uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarına göre denetlenir. Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin, denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtıp yansıtmadığı da denetim kapsamı içindedir.”*, *“Denetçinin denetiminden geçmemiş finansal tablolar ile yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu düzenlenmemiş hükmündedir.”* ifadeleri yer almaktadır. Söz konusu maddelerden de anlaşılacağı üzere, anonim şirketlerin tümü için bağımsız denetim uygulanması zorunluluğu bulunmakta iken, denetimden geçmemiş mali tablo ve faaliyet raporları yok hükmündedir.

Türkiye’deki denetim şirketlerinin formel organizasyonu ve bağımsız dış denetim şirketleri için zorunlu hale gelmesi ise ancak 1990’larda Sermaye Piyasası Kurulu’nun öncülüğünde yapılan bir seri hukuki düzenleme ve 3568 sayılı muhasebe meslek yasasının çıkarılmasıyla oluşmuştur.⁶⁰

Sigorta, emeklilik ve reasürans şirketlerinin, finansal tablolarını denetleyecek bağımsız denetim kuruluşlarının; niteliklerine, faaliyetlerine, yetkilendirilmelerine, yetkilerinin geçici veya sürekli olarak kaldırılmasına ve bağımsız denetim sözleşmesinin içeriği ile bağımsız denetim sözleşmesinin taraflarının yükümlülüklerine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla, 12.07.2008 tarih ve 26934 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik” düzenlenmiştir. Ayrıca bahse konu şirketlerin, bağımsız denetim sonucunda yayımlanacak mali tabloların, şirketlerinin gerçek durumunu yansıtıp yansıtmadığının tespitine ilişkin ilkelerin belirlenmesi hususu, 12.07.2008 tarih ve 26934 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” kapsamında ele alınmıştır.

⁵⁹ Sermaye Piyasası Kurulu, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri X, No:22, 26196 sayılı ve 12.06.2006 tarihli Resmi Gazete, Birinci Kısım, mad. 4/1.

⁶⁰ Turgut Çürük, **Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği**, ODTU Gelişme Dergisi, 31 Aralık 2004, s. 150.

2.2.2.1.2. Kamu Denetimi

*“Kamu denetimi, görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarına cevap vermek üzere denetim yapan kişilerce gerçekleştirilen mali tablo, uygunluk ve faaliyet denetimlerini ifade eder.”*⁶¹

Kamu denetim kuruluşları, çeşitli devlet kurumları içinde örgütlenmiş olup; kuruluşların faaliyetlerinin yasal mevzuata, devletin ekonomi politikasına, kamu yararına uygunluk düzeyini araştırır ve denetler. Yine kamu denetim kuruluşları bağlı oldukları kamu birimlerine denetledikleri kuruluşlar ve olaylarla ilgili olarak rapor verirler.⁶²

Kamu kesiminde yer alan dış denetim kuruluşları amaç ve fonksiyonlarına bağlı olarak yapılandırılmaktadır. Bu kuruluşların görev alanları ve yetkileri, bünyelerinde yer aldıkları kamu otoritesinin statüsüne, denetimi kapsamında olan kamu kuruluşlarına, özel statülü kuruluşlara ve özel işletmelere bağlı olarak değişebilmektedir. Kamu kesiminde yer alan bazı denetim kuruluşları hem iç denetim kuruluşu hem de dış denetim kuruluşu özelliklerini birlikte taşıyabilmektedir. Kamu denetim kuruluşları; iç denetim kuruluşu, dış denetim kuruluşu veya aynı anda hem iç hem de dış denetim kuruluşu olabilmektedir.⁶³

Kamu idareleri tarafından özel sektöre yönelik yapılan denetimi, yapan birimlerin niteliğine ya da denetimin amacına göre vergi denetimi ve diğer denetim şeklinde ayırabilmek mümkündür. Vergi Denetimi; yoklama ve vergi incelemesi şeklinde yapılabilir. Vergi incelemesi, Vergi Usul Kanunu'nun 135'inci maddesi hükmü uyarınca Maliye Bakanlığı; Hesap Uzmanları, Vergi Denetmenleri, Maliye Müfettişleri, Gelirler Kontrolörleri ve bunların yardımcıları, ayrıca ilin en büyük Mal Memuru, Vergi Dairesi Müdürleri ve Gelirler Genel Müdürlüğü'nün merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlar tarafından yapılabilmesi mümkündür. Söz konusu denetim esas itibarıyla, şirket defterleri, faturaları ve kayıtlarının denetimidir. Amacı ise ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamaktır.

⁶¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt1, a.g.e. s. 16.

⁶² Erdal Kenger, a.g.e.

⁶³ Erdal Kenger, a.g.e.

Diğer denetim ise, kamu birimleri tarafından özel sektörde faaliyet gösteren işletmelere çeşitli amaçlarla yapılan denetim şeklidir. Örneğin; halka açık şirketlerin Sermaye Piyasası Kanunu'na ve ilgili diğer mevzuata uygunluğunun tespiti için Sermaye Piyasası Kurulu Denetçileri, sigorta şirketlerinin Sigortacılık Kanunu ile tabi oldukları diğer mevzuata uygunluğunun tespiti için Hazine Müsteşarlığı Denetçileri tarafından yapılan denetimlerdir.

Kamu otoriteleri tarafından yine bir kamu işletmesine yapılan denetimde denetçinin esas muhatabı işletme, bir kamu kuruluşudur. Kamu kurum ve kuruluşlarının kendi kuruluş kanunu ya da diğer düzenleyici mevzuata uygun faaliyet gösterip göstermediklerini tespitiye yönelik denetimdir.

Türkiye'de ki kamu sektörü denetim organlarını aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz:⁶⁴

A- Anayasa Gereğince Faaliyet Gösteren Denetim Organları

1- Devlet Denetleme Kurulu

2- Sayıştay

3- Yüksek Denetleme Kurulu

B- Bakanlıklar Denetim Organları

1- Başbakanlık Teftiş Kurulu

2- Maliye Bakanlığı denetim organları

- Teftiş Kurulu Başkanlığı

- Hesap Uzmanlar Kurulu

- Kontrolörler

- Denetmenler

3- Bakanlıklar ve müsteşarlıklar denetim organları

- Teftiş kurulu başkanlıkları

- Bakanlık ve müsteşarlık kontrolörleri

C- Özerk Nitelikteki Kuruluşların Denetim Organları

1- Özerk kurullar denetim organları

- Sermaye Piyasası Kurulu

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

2- Özerk nitelikteki kuruluşların teftiş kurulları

⁶⁴ Erdal Kenger, a.g.e

- KİT teftiş kurulları
- Yerel yönetimler teftiş kurulları

2.2.2.2. İç Denetim

*“İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetişim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.”*⁶⁵

Denetim Standartları Komisyonu tarafından iç denetim; *“işletmeye bir hizmet olarak muhasebe ve iç kontrol sistemlerinin incelenmesi için yönetim veya yönetim tarafından oluşturulan izleme ve değerlendirme faaliyetidir.”* şeklinde ifade edilmiştir.

İç denetim, bir işletmenin her bir biriminin faaliyetlerinin uygunluk, etkinlik ve performansını ölçmeyi ve üretilmiş her türlü bilginin güvenilirliğinin mevzuat ve muhasebe ilkeleri açısından incelenmesini ve bulguların üst yönetime raporlanmasını kapsar. İç denetimin görevleri kısaca finansal denetim, uygunluk denetimi ve faaliyet denetiminden oluşmaktadır.⁶⁶

Türk Ticaret Kanununun 366. maddesinde iç denetçilerin görevinin; şirket faaliyetlerinin gidişatının izlenmesi amacıyla yönetim kuruluna raporlama yapmak olarak belirtilmiştir. İlgili maddeden de anlaşılacağı üzere; iç denetim, yapısı, fonksiyonları ve denetim sonuçları yönlerinden örgütün üst yönetimiyle sınırlıdır. İç denetçiler örgütün personelidir, bu nedenle üst yönetimin belirlediği çerçevede içerisinde denetim fonksiyonu yerine getirmek durumundadırlar.

2003 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kamu idarelerinin yapısına yeni bir bakış açısı ve anlayışla iç denetim sistemi getirilmiştir. İlgili kanunun 63. maddesine göre iç denetçiler tarafından yapılan denetim, *“Kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkinlik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve*

⁶⁵ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, a.g.e., s7.

⁶⁶ Doç. Dr. Suna Oksay, Onur Acar, a.g.e., s. 27.

rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetidir.” şeklinde tanımlanmıştır.

İç Denetimin amacı genel olarak organizasyonun yöneticilerine sorumluluklarını etkin ve verimli bir biçimde yerine getirmelerinde yardımcı olmaktır. Bu genel amaca ulaşmak için iç denetçiler şu faaliyetleri yerine getirirler.⁶⁷

- Finansal verilerin güvenilirliğine ilişkin gerekli kontrolleri sağlamak.
- Faaliyet ve işlemlerin belirlenmiş yönetsel politikalara, planlara ve yönergelere uygunluğunu sorgulamak.
- İşletmenin varlıklarının her türlü zarara karşı korunmakta olduğu araştırmak.
- Üstlenilen sorumlulukların yerine getirilmesi ile ilgili faaliyetlerin başarısını araştırmak.
- Yönetimin düzenleyip sunduğu her türlü bilginin doğruluk ve güvenilirliğini araştırmak.
- İşletme faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması yönünde alınması gereken önlemleri yönetime tavsiye etmek.
- İç kontrol sistemini gözden geçirerek etkinliğini ölçmek.

⁶⁷ Lawrence B. Sawyer, **The Practice of Modern Internal Auditing**, The Institute of Internal Auditors Inc., New York, 1973, s. 5-18.

III. BÖLÜM

SİGORTA SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİM

3.1. Sigorta Sektöründe İç Denetim Mevzuatı

Sigortacılık sektöründe iç denetim sistemlerine ilişkin hukuki mevzuatta gelişmeler, ilk olarak 2004 yılında meydana gelmiştir. Ülkemizde AB yolunda, finansal piyasaların düzenlenmesi ile ilgili atılan adımlardan biri olarak, Hazine Müsteşarlığı tarafından 27.01.2004 tarih ve 25359 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile sigorta sektöründe iç denetime ilişkin hükümler mevzuatımıza girmiştir.⁶⁸

Bahse konu yönetmeliğin üçüncü maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince; sigorta ve reasürans şirketlerinin bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte iç denetim sistemlerini kurmak idame ettirmek ve geliştirmek zorunda oldukları hükme bağlanmıştır. Bu çerçevede, “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin İç Denetim Sistemlerine İlişkin Genelge” yayımlanmıştır. Bu genelge kapsamında sigorta ve reasürans şirketlerine 31.12.2004 tarihine kadar, doğrudan yönetim kuruluna bağlı olacak şekilde iç denetim birimi oluşturma ve iç denetim biriminden sorumlu müdür ile bu birimde görev yapacak iç denetim elemanları görevlendirmek zorunluluğu getirilmiştir.⁶⁹

Genelgede iç denetim, sigorta ve reasürans şirketinin tüm işlemlerinin; yürürlükteki kanun, yönetmelik, tebliğ, tarife ve talimatlar, genel şartlar ile diğer mevzuata, şirketin iç yönergeleri ile yönetim stratejisi ve politikalarına uygunluğunun sürekli kontrol edilmesi, denetlenmesi ile hata, hile, usulsüzlüklerin önlenmesi ve tespiti amacıyla oluşturulan sistem olarak tanımlanmıştır.

⁶⁸ Dr. Erdem Esenkaya, **Sigorta Şirketlerinde İç Denetim**, Finans Kulüp, 2005.

⁶⁹ Dr. Erdem Esenkaya, a.g.e.

Söz konusu genelge kapsamında; iç denetim sistemi ile ilgili usuller, iş akış prosedürleri, birimin görevleri ve kapsamı, iç denetim birimi müdürünün görevleri ve çalışma esasları hususları belirtilmiştir. İç denetimin kapsamına ilişkin olarak genelgenin 6. maddesinde;

- Sigorta ve reasürans şirketi içinde tüm varlıkların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve sigorta ve reasürans şirketinin güvenliğini (mali ve yasalara uygun olmak bakımından) etkileyebilecek diğer tüm unsurların yerinde incelenmesi,

- Çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yapılması,

- Sigorta ve reasürans şirketi yapısı ve faaliyetlerinin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulması,

- Sigorta ve reasürans şirketlerinin merkez teşkilatındaki birimler, bölge ve şubeleri ile acentelerinin sigortacılık mevzuatına şirket hedef ve politikalarına, şirketçe alınan kararlara uygun çalışıp çalışmadığının tespit edilmesi,

- Yönetici ve personelin verilen hedeflere uyum bakımından başarılı olup olmadıklarının belirlenmesi,

- İzledikleri, denetledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak sigorta ve reasürans şirketi personelinden veya acentelerden ilave açıklama istenilmesi, bunların bilgi ve görüşlerine başvurma, gerekli gördüklerinde sigorta ve reasürans şirketinde bulunan diğer birimlere uyarıda bulunulması hususları belirtilmiştir.

İç Denetim biriminin görev tanımlamaları ile ilgili olarak; iç denetim biriminin genel müdürlükteki tüm birimleri, bölge müdürlükleri ve şubeleri ile taşra teşkilatı için yılda en az bir kez, tüm acenteleri için en az üç yılda bir kez raporlama yapmaları gerektiği diğer yandan şirketin toplam prim üretimi içerisindeki payı yüksek olan veya tahsilât oranı düşük olan acenteler için yılda en az bir kez yerinde inceleme yapması gerektiği belirtilmiştir. Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik ile, belirsizlik içeren “payı yüksek olan” ibaresi “en az %5 ve daha yüksek olan” şeklinde düzenlenerek, ifadeye netlik kazandırılmış, ayrıca banka şubesi acenteleri de raporlama kapsamının dışında bırakılmıştır.

Avrupa Birliği tek sigorta piyasasına uyum sürecinde olan Türkiye sigorta sektörü için, önemli belgelerden biri olan, risk bazlı sermaye yeterliliğini düzenleyen Solvency II, sigorta ve reasürans kuruluşlarının faaliyetlerinin sağlam ve basiretli şekilde yönetilmesini sağlayacak etkin bir yönetim sistemine sahip olmalarını amaçlamaktadır.

Solvency II düzenlemesinin 2. sütununda, risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetimi kapsayan kurumsal yönetim konuları ile denetim süreci düzenlenmektedir. Direktifte iç denetim ile ilgili olarak “.Sigorta ve reasürans kuruluşları risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim ile ilgili yazılı politikalara sahip olmalı,⁷⁰ etkin bir iç denetim fonksiyonu kullanmalıdır. İç denetim fonksiyonu iç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin bir değerlendirmesini ve yönetim sisteminin diğer unsurlarını içerecektir.⁷¹” ifadeleri yer almaktadır.

Sigortacılık mevzuatının ana kaynağı olan ve elli yıla yakın uygulanan 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu, 03.06.2007 tarihinde yürürlükten kaldırılarak yerine güncel ve uluslararası gelişmelere uygun olarak hazırlanan 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu yayımlanmıştır. 1959 tarihli SMK’da iç denetim sistemine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamakta idi. Solvency II sistemiyle uyumlu olarak, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu kapsamında etkin bir iç denetim sistemi kurma zorunluluğu getirilmiştir. İlgili Kanunu’nun “Sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin teşkilâtı” başlıklı 4. maddesinin 8. fıkrasında, sigorta şirketlerinde iç denetimin sistemlerinin uygulanmasına ilişkin olarak, “*Sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri; tüm iş ve işlemlerinin, sigortacılık mevzuatı ve ilgili diğer mevzuata, şirketin iç yönergeleri ile yönetim stratejisi ve politikalarına uygunluğunun sürekli kontrol edilmesi, denetlenmesi ile hata, hile ve usulsüzlüklerin tespiti ve önlenmesi amacıyla risk yönetim sistemleri de dahil olmak üzere etkin bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır.*” hükmü yer almıştır. Söz konusu düzenleme ile önceki dönemde sadece yönetmelikte yer alan hususlar kanun hükmü haline getirilmiştir.

7397 sayılı kanun döneminde çıkarılan “Sigorta ve Reasürans Şirketleri Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliği” 5684 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile mülga olmuş, bu sebeple 24.08.2007 tarih ve 26623 sayılı Resmi Gazete’de yeniden

⁷⁰ Solvency II Direktifi, 2009:Madde:41/2-3.

⁷¹ Solvency II Direktifi, 2009:Madde:46.

yayımlanmıştır. Çıkarılan yeni yönetmelikte iç denetim sistemine yönelik ayrı bir bölüme veya kısma yer verilmemiştir. Sadece denetçilere ehliyet şartları getirilmiş ve üç yıllık iş planı içinde iç denetim sistemlerinin yapılmasını öngören ayrıntıları göstermeleri gerektiği belirtilmiştir.⁷² Kısaca bahse konu yönetmelikte, sigorta şirketlerinde iç denetime ilişkin ayrıntılı düzenleme yapılmamıştır. 7397 sayılı kanun döneminde geçerli olan yönetmelikte ise, iç denetime ilişkin hususlara kısaca yer verilmiş ayrıntılar ilgili genelge ile düzenlenmiştir.

5684 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinin ardından iç denetime ilişkin ayrıntılar, AB düzenlemesi ile aynı paralelde hazırlanan, 21.06.2008 tarih ve 26913 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik” ile düzenlenmiştir. Bu Yönetmelik, sigorta ve reasürans şirketleri ile emeklilik şirketlerinin kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların isleyişine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.

Söz konusu yönetmeliğin “İç Sistemlerin Kurulması” başlıklı 4. maddesinde, iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi birimlerinin kurulması zorunluluğu ile ilgili olarak; “*Şirketler, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm bölge müdürlükleri ve birimleri ile yürürlüğe konulan düzenlemelerde öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde yeterli ve etkin iç sistemler kurmak, işletmek ve geliştirmekle yükümlüdürler.*” ifadesi yer almıştır.

Yönetmeliğin 12 ve 19. maddeleri arasında iç denetime ilişkin hususlara değinilmekle birlikte, 2004 tarihli Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan, Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin İç Denetim Sistemlerine İlişkin Genelge’de belirtilen hükümler kapsamlı olarak ilgili yönetmelikte yer almıştır. Yönetmelikte iç denetim sisteminin amacı; üst yönetime şirket faaliyetlerinin kanun ve ilgili diğer mevzuat ile şirket içi strateji, politika, ilke ve hedefler doğrultusunda yürütüldüğü ve iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği hususunda güvence sağlamak olarak ifade edilmiştir.

⁷² Yard. Doç. Dr. M. Fahrettin Önder, **Türk Hukukunda İç Denetim ve Uluslararası Standartlara Uyumu**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2008.

Bahse konu yönetmelikte; iç denetim sisteminin amacı ve kapsamı, denetçilerin nitelikleri ve yetkileri, iç denetim birimi yöneticisinin nitelikleri ve görevleri, denetim faaliyetleri ve çalışma esasları, iç denetim planı ve raporlarının kapsamına değinilmiştir. İç denetim faaliyetlerinin kapsamına ilişkin olarak yönetmeliğin 12. maddesinin 2. bendinde aşağıdaki esaslar belirtilmiştir.

- İç kontrol ve risk yönetimi birimlerinin uygulamaları ile yeterlilik ve etkinlikleri değerlendirilir.
- Muhasebe kayıtları ile finansal raporların doğruluğu ve güvenilirliği incelenir.
- Operasyonel faaliyetlerin, belirlenmiş olan usullere uygunluğu ile bunlara ilişkin iç kontrol uygulama usullerinin işleyişi test edilir.
- Elektronik bilgi sistemi güvenilirliği gözden geçirilir.
- İşlemlerin, kanuna ve ilgili diğer mevzuata, şirket içi strateji, politika ve uygulama usulleri ile diğer iç düzenlemelere uygunluğu denetlenir.
- Şirket içi düzenlemeler çerçevesinde yönetim kuruluna yapılan raporlamalar ile Müsteşarlığa yapılan raporlamaların doğruluğu, güvenilirliği ve zaman kısıtlamalarına uygunluğu denetlenir.
- Eksiklik, hata ve suiistimaller ortaya çıkarılır; bunların yeniden ortaya çıkmasının önlenmesine ve şirket kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasına yönelik görüş ve önerilerde bulunulur.

Tablo 3.1.: Elementer branşlarda faaliyet gösteren sigorta şirketlerinde 2009 ve 2010 yıllarında görev yapan iç denetçi sayıları.

Şirket	Brüt Primler (TL) 2009	Brüt Primler (TL) 2010	İç Denetçi Sayısı 2009	İç Denetçi Sayısı 2010
Axa	1.277.193.868	1.518.548.452	3	3
Anadolu	1.243.477.306	1.420.457.693	20	20
Allianz	930.693.785	995.784.224	7	5
Ak Sigorta	850.758.341	886.024.891	5	4
Yapı Kredi	607.976.823	758.182.494	3	3
Ergo	675.729.403	693.650.838	4	4
Eureko	539.180.601	618.402.777	5	5
HDI	175.296.820	223.627.877	1	2
Ankara	196.091.477	215.783.493	2	2
Halk	113.348.960	155.690.844	2	3
Liberty	46.241.592	59.784.874	3	2

Kaynak: Şirketlerin 2009 ve 2010 yılında yayınlanan faaliyet raporlarından elde edilmiştir.

3.2. İç Denetim Süreci

İç Denetim süreci birbirini izleyen çeşitli evrelerden oluşmaktadır. İç denetim planlaması ile başlayan ve takip süreci ile sona eren sürecin ayrıntılarına aşağıda değinilmektedir.

3.2.1. İç Denetim Planlaması

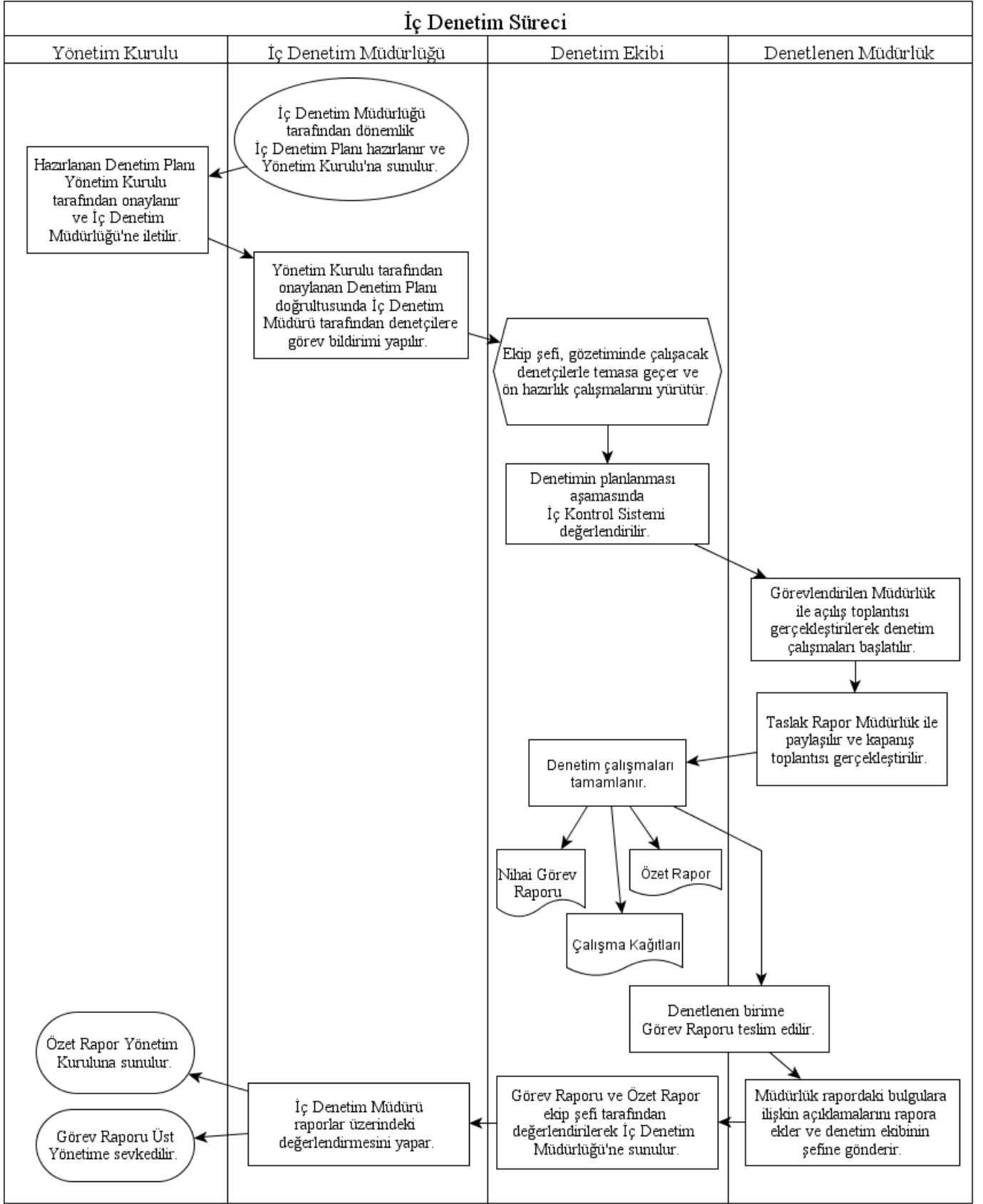
İç denetim müdürü, kurumun hedeflerine uygun olarak, yılda en az bir kez iç denetim faaliyetinin önceliklerini belirleyen risk esaslı planlar yapar. İç sistemlerden sorumlu yönetim kurulu üyesi tarafından uygun görülen plan yönetim kurulunun onayıyla yürürlüğe konulur ve ilgili döneme ait “İç Denetim Planı” oluşturulmuş olur.⁷³

İç denetim faaliyetinin planlaması, iç denetim faaliyetinin yönetmeliğiyle ve kurumun amaçlarıyla tutarlı olmalıdır. Planlama sürecinde aşağıda belirtilen hususlar üzerinde durulur.⁷⁴

- Riske dayalı değerlendirmeler sonucunda önem ve öncelik sıralamasına da yer verilerek dönem içerisinde denetlenecek alanlara,
- Denetimin amacına,
- Denetlenecek her bir alan veya faaliyet ile ilgili özet risk değerlendirmelerine, kanun ve ilgili diğer mevzuata,
- Planlanan denetim çalışmasının gerçekleştirileceği zamana ve denetim dönemine,
- Denetim faaliyetleri için gerekli olan kaynaklara ve kaynak kısıtlamalarının olası etkilerine,
- Şirket içinde tüm varlıkların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve şirket güvenliğini etkileyebilecek diğer tüm unsurların yerinde incelenmesine,
- Çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yapılmasına,
- Şirketin yapısı ve faaliyetlerinin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulmasına,

⁷³ 21.06.2008 tarih ve 26913 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik, 16. madde, 1. fıkra.

⁷⁴ 21.06.2008 tarih 26913 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik, 16. madde, 2. fıkra.

Şekil 3.1.: İç Denetim Süreci

- Şirketin merkez teşkilatındaki birimler, bölge ve şubeleri ile acentelerinin sigortacılık mevzuatına, şirket hedef ve politikalarına, şirketçe alınan kararlara uygun çalışıp çalışmadığının tespit edilmesine,
- Yönetici ve personelin verilen hedeflere uyum bakımından başarılı olup olmadıklarının belirlenmesine,
- İzledikleri, denetledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak şirket personelinin veya acentelerden ilave açıklama istenilmesi, bunların bilgi ve görüşlerine başvurulmasına, gerekli gördüklerinde şirkette bulunan diğer birimlere uyarıda bulunulmasına yer verilir.

İç denetim planının yürürlüğe girmesinin ardından, belirli dönemlerde iç denetim müdürü tarafından kurul üyelerine görev yazıları aracılığıyla, planda yer alan denetim görevleri tevdi edilir. Görevlendirmenin akabinde ekip şefi olarak belirlenen denetçi, gözetiminde çalışacak denetçi ve denetçi yardımcısıyla temasa geçer ve gereken ön hazırlık çalışmalarının gerçekleştirilmesini sağlar. Denetim birimi üyelerine bildirim yapılan görev emri; yapılacak faaliyetleri, faaliyetlerin ne zaman yapılacağını, planlanan görevlendirme işinin ve başkalarının sorumluluğundaki bağlantılı işlerin nitelik ve kapsamı dikkate alınarak hesaplanan tahmini iş tamamlama süresini içermektedir.

3.2.2. İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi

İç denetimin görevi esasında, kurumun kontrol sisteminin etkin ve verimli olup olmadığını değerlendirmektir. İç denetçiler, tespit edilen kontrol eksikleri veya zayıflıklarının etki ve sonuçlarını azaltmak veya düzeltmek amacıyla gereken tedbirlerin derhal alınmasını sağlamak gayesiyle, bulgularını uygun yönetim kademelerine zamanında bildirmeli ve rapor etmelidir.

Üst yönetim, kontrol süreçlerinin yeterli, uygun ve etkin olup olmadığı hakkında bir sonuca varabilmek için, iç denetim biriminden yıl içinde yeterli denetim çalışması yapmasını ve mevcut bilgileri toplamasını bekler. İç kontrol sisteminin etkinliği de bu sebeple, iç denetim biriminin faaliyetlerinin kapsamını belirleyen esas etkenlerden biridir. Sisteminin yetersizliği durumunda denetim kapsamının ve işlemlerinin genişletilmesi zorunluluğu ortaya çıkabilmektedir.⁷⁵

⁷⁵ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2120.A1-1: Kontrol Süreçlerinin Değerlendirilmesi ve Rapor Edilmesi a.g.e., s. 322.

Denetimin planlanması aşamasında, denetçi iç kontrol sisteminin kuvvetli ve zayıf yanlarını tespit ederek sistemi değerlendirir. Analiz aşamasında, denetçi birimin faaliyetlerinden bir kaçını ele alarak, ilk aşamadan son aşamaya bütün safhaları gözetime tabi tutar. Böylece işlemlerin iç kontrole uygun olup olmadığını saptamaya çalışır. Ardından iç kontrol sisteminin güvenilirliği konusunda geçici bir yargıya varır ve bu kanaatine dayanarak bir denetim programı hazırlar, kullanılacak denetim tekniklerini belirler.

3.2.3. Görev Planlaması⁷⁶

İç denetçiler, her görev için, kapsam, amaçlar, zamanlama ve kaynak dağılımı hususlarını da dikkate alan bir program hazırlamalıdır. Görev programı; iç denetçinin görevi sırasında ilgili bilgileri toplamak, analiz etmek, yorumlamak ve kaydetmek için uygulayacağı prosedürleri göstermeli, görevin amaçlarını açıklamalı, görevin her safhasında görevin amaçlarına ulaşmak için gereken testlerin derecesi ve kapsamını belirtmeli, incelenmesi gereken teknik özellikleri, riskleri, süreçleri ve işlemleri tanımlamalı, gereken testlerin niteliğini ve kapsamını göstermeli, göreve başlanmadan önce hazır olmalı ve gerekirse, görev sırasında değiştirilmelidir. Görevin süresi ve tahmini tamamlanma tarihi gibi, görevle ilgili diğer gerekler de tespit edilmelidir. Nihai rapor formatı da düşünülmeli ve belirlenmelidir; çünkü bu safhada yapılan düzgün bir planlama, nihai raporun hazırlanmasında kolaylık sağlar.

3.2.4. Denetimin Yürütülmesi

Görev hakkında bilgilendirilmesi gereken bütün yöneticilere bilgi verilerek fiili olarak denetim başlatılır. Denetlenmekte olan faaliyetin yöneticileriyle, planlanan amaçlar ve işin kapsamı, göreve konu olan işlerin zamanlaması, görevlendirilen iç denetçiler, yöntemler, zaman kısıtları ve sorumlu kişiler, yönetimde veya önemli sistemlerde meydana gelen son değişiklikler, denetlenmekte olan birimin çalışma şartları ve faaliyetleri, yönetimin öncelikli meseleleri, endişeleri ve talepleri, iç denetçi için özel önem arz eden konular, iç denetim faaliyetinin raporlama prosedürleri hususlarında görüşme yapılmalıdır.⁷⁷

Denetime konu birimde yapılan işlemler, yönetici ve personelin çalışma tutum ve davranışları, denetçi tarafından mevzuata, şirket hedef ve politikalarına uygunluk

⁷⁶ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2200-1: Görev Planlaması a.g.e., s. 361, 362.

⁷⁷ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2200-1: Görev Planlaması a.g.e., s. 362, 363.

bakımından denetlenir. İç denetim planı çerçevesinde şirket içindeki tüm varlıklar, hesap ve kayıtlar, belgeler, personel ve şirketin güvenliğini mali ve yasalara uygunluk bakımından etkileyebilecek tüm unsurlar yerinde veya merkezi olmak üzere denetlenir.

İç denetçiler, üstlendikleri görevin hedeflerine ulaşmak için gereken bilgileri belirlemeli, analiz etmeli, değerlendirmeli ve kaydetmelidir. Bu amaçla bilgileri belirleme aşamasında, birimin geçmiş dönem raporları, çalışma kâğıtları incelenmeli, şirket iç mevzuatı ve dış mevzuatta denetime konu birimi ilgilendiren hususlar tespit edilerek planlama aşamasının akabinde ön hazırlıklar yapılmaz. Edinilen sonuçlar ve görev sonuçları uygun analiz ve değerlendirmelere dayanmalı,⁷⁸ ayrıca varılan kanaatlere ve görev sonuçlarına dayanak teşkil eden bütün bilgiler kaydedilmelidir.⁷⁹

3.2.5. Kapanış Toplantısı

İç denetçiler nihai iç denetim raporlarını hazırlamadan önce denetim sonuçları ve tavsiyelerini birim yöneticileri ile müzakere etmelidir. Sonuçların ve tavsiyelerin tartışılması genellikle denetim sırasında veya denetim sonrası toplantılarında yapılabileceği gibi denetlenen faaliyetin veya bölümün yöneticilerinin iç denetim bölümü tarafından hazırlanmış olan taslak raporu incelemeleri yolu ile de olabilir. Bu tartışma ve gözden geçirmelerin amacı; denetlenen faaliyet veya birim yöneticileri için raporda belirtilen hususlarda anlaşmazlığa mahal vermemek ve tespit, sonuç ve tavsiyeler hakkında görüşlerini ifade etme fırsatını vermektir. Ayrıca, nihai raporda yer alacak tespitlere ilişkin olarak denetim ekibi tarafından gerçekleştirilebilecek muhtemel hataların da önüne geçmektir.

3.2.6. Sonuçların Raporlanması

Denetim faaliyeti denetim raporunun hazırlanıp ilgili kişilere sunulmasıyla tamamlanmış olur. Denetim raporları denetim çalışmasının son aşamasında düzenlenmekte olup, raporda denetim esnasında varılan detaylı sonuçlara, tespit edilen sorunlara, tavsiyelere ve bunların faydalarına, görevin amacına, kapsamına ve üst yönetim tarafından ihtiyaç duyulabilecek diğer bilgilere yer verilmektedir.⁸⁰

⁷⁸ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2320-1: Analiz ve Değerlendirme a.g.e., s. 381.

⁷⁹ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2330-1: Bilgilerin Kaydedilmesi a.g.e., s. 385.

⁸⁰ 21.06.2008 tarih ve 26913 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sitemlerine İlişkin Yönetmelik, 18. madde, 1. fıkra.

Rapor, tüm okuyucular tarafından kolaylıkla anlaşılabilir bir şekilde hazırlanmalı ve onların bilgi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamalıdır.

Raporun kapsam başlığı altında, yapılan görevin konusu, denetlenen faaliyetler ve denetimin kapsadığı süre gibi görevin sınırlarını açıkça ifade eden bilgilere yer verilmelidir. Denetim sonucuna elde edilen tespitler, iç denetçinin vardığı sonuçları ve yaptığı tavsiyeleri desteklemek için, görev raporlarına dahil edilmelidir. Daha az önemli görülen tespitler veya tavsiyeler de gayri resmi yollarla birim yetkililerine bildirilebilir.⁸¹

Raporlamalar, potansiyel iyileşmeler hakkında tavsiyeleri, tatmin edici performans başarılarını ve düzeltici tedbirleri de içermelidir. Öneriler kısmında, mevcut durumun düzeltilmesi veya faaliyetlerin iyileştirilmesine yönelik eylem çağrısı yapılır; bu kısımda yönetime, istenen sonuçlara ulaşması konusunda yol göstermek için, performansın düzeltilmesi veya iyileştirilmesine yönelik yaklaşımlar da önerilebilir.⁸²

Belirli bilgiler, gizlilik imtiyazlı, özel veya yasa dışı eylemlerle ilgili oldukları için, bütün rapor alıcılarına açıklanması uygun olmayabilir; ancak bu tür bilgiler, ayrı bir raporda açıklanabilir. Rapor edilen olay veya durumlar sadece üst yönetimi ilgilendiriyorsa, raporun sadece kurumun denetim komitesi ve yönetim kuruluna verilmesi gerekir.⁸³

İç denetim faaliyetleri sırasında soruşturma açılmasına neden olabilecek düzeyde ağır ihmal veya kasıt içeren bir durumun tespit edilmesi, denetim yapılan birimdeki çalışanlardan veya başka kaynaklardan gelen ihbarlar sonucu gerekli görülmesi halinde, soruşturma açılması için denetçi tarafından iç denetim birimi yöneticisine talepte bulunulur.

Görev bittikten sonra yetkili iç denetçi tarafından ıslak imzalı bir rapor hazırlanmalı, raporun kapak kısmında denetim faaliyetine katılan diğer denetçiler belirtilmelidir. Ayrıca, raporların fiziki nüshalarının yanında ek olarak elektronik imzalı versiyonlarının da dağıtılabilmesi mümkündür. Son olarak raporun ıslak imzalı bir versiyonu da iç denetim biriminin arşivinde saklamalıdır.

⁸¹ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2410-1: Raporlama Kıstasları a.g.e., s. 408.

⁸² Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2410-1: Raporlama Kıstasları a.g.e., s. 409.

⁸³ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2410-1: Raporlama Kıstasları a.g.e., s. 410.

İç denetçi tarafından nihai raporda yer alan tespitlere ilişkin denetlenen birim yöneticilerinin görüşleri yazılı olarak talep edilir. Söz konusu görüşlerle birlikte görev raporu gerekli incelemeler yapılmak üzere iç denetim birimi yöneticisine iletilir. Ardından ilgili yönetici, iç sistemlerden sorumlu yönetim kurulu üyesi tarafından tetkik edilen raporların ilgili kısımlarını, aksaklıkların düzeltilmesine ilişkin önerilerle birlikte genel müdüre ve ilgili birimlerin bağlı bulunduğu genel müdür yardımcılara sevk eder. İlgili birimler doğrudan ya da bağlı bulunduğu genel müdür yardımcısı aracılığıyla almış oldukları aksiyonlara yönelik iç denetim birimine bilgi verir. Ayrıca, denetlenenin üzerindeki tüm yöneticiler için, görev sonuçlarını açıklayan özet raporlar hazırlanabilmektedir. Bu raporlar, nihai rapordan ayrı olarak ya da nihai raporla bağlantılı daha az detay içerecek şekilde düzenlenmektedir.⁸⁴ Raporlanma süreci, denetim çalışmalarının özet halinde iç denetim birimi yöneticisi tarafından yönetim kuruluna sunulmasıyla son bulur. Sigorta ve Reasürans İle Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmeliğin 18. maddesinin 2. fıkrasında belirtildiği üzere; “İç denetim raporları yönetim kurulunda gündeme alınır ve rapor sonuçlarına göre yapılacak işlemler karara bağlanır.”

3.2.7. Belgelendirme

“Denetçinin denetim süresince gerçekleştirdiği çalışmaları, uyguladığı yordamları, yaptığı testleri ve bunlardan elde ettiği sonuçları işlediği ve kaydettiği kâğıtlara “Çalışma Kâğıtları” adı verilir.”⁸⁵ Başlıca amacı genel kabul görmüş denetim standartlarına uygun bir denetim faaliyetinin tamamlanmasında denetçiye yardımcı olmaktır. Çalışma kâğıtları aynı zamanda denetçiye güvence sağlayan bir kanıt niteliğindedir. Bu sebeple ulaşılan bulgulara dayanak teşkil eden bütün bilgilerin kaydedilmesi gerekmektedir. Ayrıca denetim planlaması için temel nitelikte bilgiler içermektedir. Cari yıldaki denetim faaliyetinin uygun biçimde planlanabilmesi için denetçi kendisi için gerekli bilgileri önceki çalışma kâğıtlarından elde edebilmektedir. Aynı zamanda kaliteli bir denetim çalışmasının yapılmış olduğuna dair çok önemli bir kanıt oluşturur.⁸⁶

⁸⁴ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2410-1: Raporlama Kıstasları a.g.e., s. 411.

⁸⁵ Prof. Dr. Melih Erdoğan, a.g.e., s.69.

⁸⁶ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s.136.

3.2.8. Takip Süreci⁸⁷

İç denetçiler, raporlanan denetim bulgularına istinaden düzeltici işlemlerin yapılıp yapılmadığına emin olmak ve istenilen sonuçların elde ediliyor olduğunu görmek için denetim sonuçlarını denetimin akabinde izlemektedir. İzleme faaliyetinin programlanması, mevcut ve olası riskler dikkate alınarak yapılacağı gibi, düzeltme işleminin zorluğu ve uygulamasının gerektirdiği süre de programlamada dikkate alınmalıdır.

3.3. Düzenli Denetimler

Sigorta ve Reasürans İle Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmeliğin 17. maddesinin 2. fıkrasında, iç denetim biriminin genel müdürlükteki tüm birimleri, bölge müdürlüklerini ve şubeleri yılda en az bir kez denetlemesi, tüm acenteler ile ilgili ise en az üç yılda bir kez raporlama yapması, ayrıca, şirketin toplam prim üretimi içerisindeki payı en az %5 ve daha yüksek olan veya tahsilât oranı düşük olan acenteleri yılda en az bir kez yerinde denetlemesi gerektiği ifade edilmiştir. Sigorta şirketlerinin iç denetim sürecine ilişkin yapılacak incelemenin çerçevesi de ilgili yönetmelik kapsamında belirlenmiş, genel müdürlük birimleri ve bölge müdürlüğü denetimleri şeklinde ele alınmıştır. Sigorta şirketlerinin genel müdürlük birimlerinin ise sigortacılığa has özellikler taşıyanlarına çalışma kapsamında değinilmiştir. Denetimlere ilişkin birçok kontrol noktasının bulunmasından dolayı, önemlilik hususu dikkate alınmış ve detaylara yer vermekten kaçınılmıştır.

3.3.1.Genel Müdürlük Birimleri Denetimi

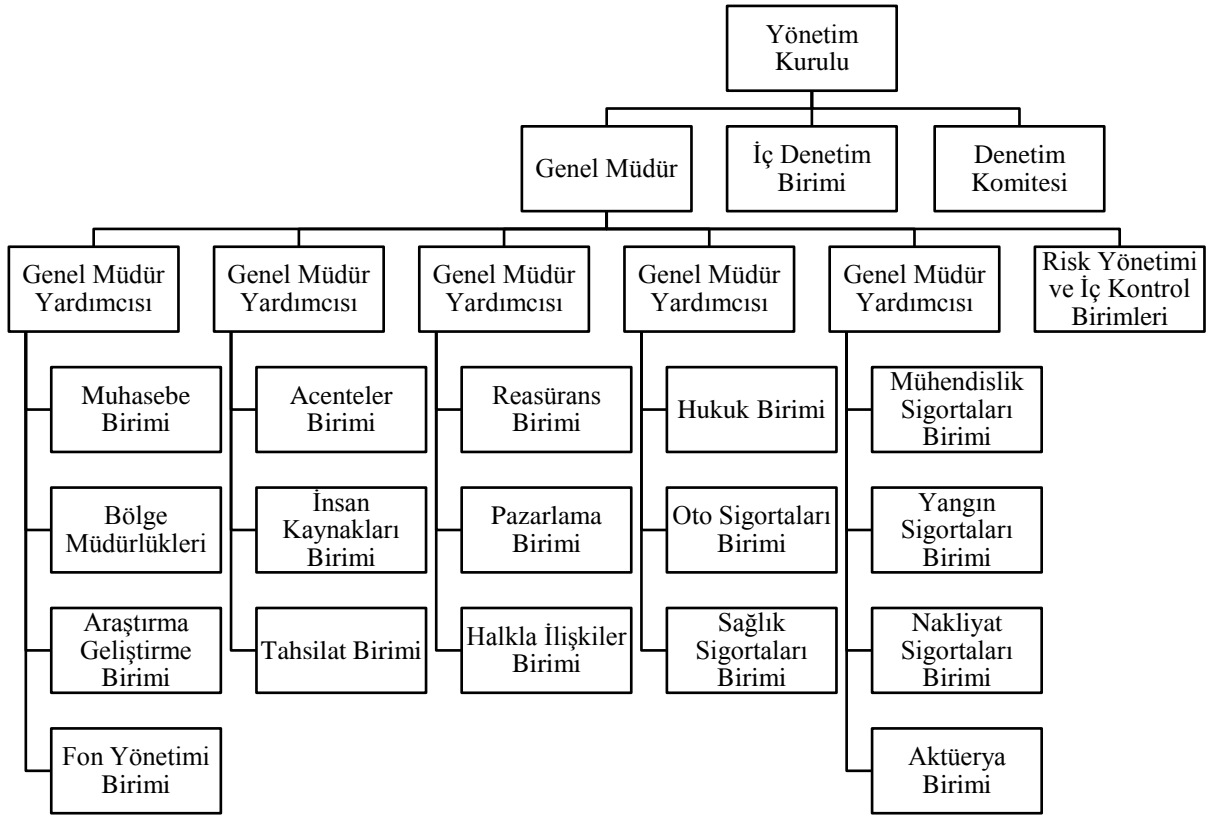
3.3.1.1. Teknik Birimlerin Denetimi

Çeşitli sigorta branşları şeklinde organize edilmiş ve uzmanlaşmış olan teknik birimlerin temel işlevi, sorumluluğundaki ürünleri yönetmek, fiyatlandırmak, geliştirmek ve tarife oluşturmaktır. Bununla beraber ürünlerde ortaya çıkan sistemsel aksaklıkların takibi, ürünlerin testleri, yetkileri dahilinde olan tekliflerin onay işlemleri ve büyük tutarlı poliçelerin fiyatlandırılması da ilgili birimler tarafından yapılmaktadır.

⁸⁷ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 2500.A1-1: Takip Süreci Gözlenmesi a.g.e., s. 432.

- **Kontrol Noktaları**

Tarife oluşturmak, yeni ürünlerin hayata geçirilmesi işlemleri ana işgal konusu olan birimin, söz konusu ürünlerin hangi ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla üretildiği, bu ihtiyaçları karşılamaya muktedir olup olmadıkları ve sistemik olarak sorunsuz işleyip işlemedikleri konuları ele alınmalıdır. Sistemik aksaklıkların, kullanıcıların aktarmış oldukları hata bildirimleri vasıtasıyla ne düzeyde olduğu hakkında kanaat getirilebilmekle birlikte, denetçinin teknik birimin sorumluluğundaki ürünlere ilişkin sistemik kontrolleri kendisinin yapması da tercih edilen bir yöntemdir.

Şekil 3.2: Örnek Sigorta Şirketi Organizasyon Yapısı

Tasarlanan ürünlere ilişkin kriterler, üst yönetim onayının akabinde şirket iç mevzuatında yer alan ilgili tarifede yayımlanır. Teknik birimin sorumluluğundaki ürünlerin, söz konusu tarife metninde yer alan yetkilendirme, fiyatlandırma ve diğer hükümlere uygun olarak düzenlendiğinin, ayrıca dış mevzuatta yer alan, sigorta genel şartları, yasal primlendirme şartları, poliçe üzerinde yer alması zorunlu yasal metinler ve benzeri amir hüküm ve esaslara da uygunluğunun denetçi tarafından

sorgulanması gerekmektedir. Ayrıca yapılan her fiyatlandırma ve tarife değişikliği sonrasında gereken onayların alınıp alınmadığı kontrol edilmelidir.

Her bir ürün için oluşturulan fiyat tarifelerinin yasal düzenlemelere, genel kabul görmüş metotlara ve piyasa rekabet şartlarına uygun şekilde geliştirilip geliştirilmediğinin analizi yapılmalıdır. Ürünün pazarda hedeflenen yerde olup olmadığının kontrolü ise ürüne ilişkin denetleme dönemi içerisinde kaydedilen üretim, hasar, teknik kar, maliyet, komisyon, büyüme ve sektör verileri dikkate alınarak yapılacak finansal analiz vasıtasıyla gerçekleştirilir. Ürün kapsamında tedarikçi ve hizmet sağlayıcılardan edinilen mal veya hizmetlerin, ürüne sağladıkları katma değer ve karşılığında şirkete olan maliyetleri açısından, fayda maliyet analizi yöntemi kullanılarak etkinliği incelenmelidir.

3.3.1.2 Acenteler Birimi Denetimi

Sigortacılık Kanununda acente; *“ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimî bir surette sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen, sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı olan kişi”* olarak tanımlanmıştır.⁸⁸ Acenteler birimi, sigorta şirketlerinin üretiminde en önemli paya sahip dağıtım kanalı olan acenteler ile ilişkileri yürütmektedir.

Birim, şirket hedefleri, pazardaki gelişmeler ve müşteri beklentileri doğrultusunda, pazarlama ağının örgütlenmesi faaliyetlerini yürütmek, acentelik kriterlerini oluşturmak, acenteleri bu doğrultuda tesis etmek, takip etmek ve yönetmek ile görevlendirilmiştir.

Acentelerin performans ve karlılıklarını arttırmak amacıyla ödül sistemleri geliştirmek, takip etmek, ödül kazanan acenteleri belirlemek, acente ziyaretleri gerçekleştirerek acentelerle şirket arasında bilgi akışını sağlamak faaliyetleri arasında yer almaktadır.

⁸⁸ 14.06.2007 tarih ve 26552 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 5684 numaralı Sigortacılık Kanunu, 2. madde.

- **Kontrol Noktaları**

İç Denetim birimi, acentelerinin sigortacılık mevzuatına, şirket hedef ve politikalarına, şirketçe alınan kararlara uygun çalışıp çalışmadığının tespit edilmesi hususunda ilgili mevzuat çerçevesinde görevlendirilmiştir. Bu kapsamda tüm acenteler en az üç yılda bir kez raporlanmakta,⁸⁹ elde edilen bulgular acenteler birimi ile paylaşılmakta ve tespitler neticesinde gereken eylemler gerçekleştirilmektedir.

Sigorta şirketlerinin faaliyetleri nedeniyle acentelerinden isteyebilecekleri teminatın miktarının ve koşullarının taraflar arasında serbestçe belirleneceği ilgili yönetmelikte belirtilmiştir.⁹⁰ Acentelerden alınan teminatların nitelik, şekil ve tutar esasları şirket iç mevzuatında belirtilmiş olmakla birlikte, bahse konu esaslara uygunluk, teminatların geçerliliği ve güncel durumlarının bilgi sistemlerindeki kayıtlarla uygunluğu denetçinin incelemesi gereken hususlardır.

Acentelerin kuruluş, fesih ve faaliyetlerine ilişkin esaslar, 14.04.2008 tarih ve 26847 sayılı mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanan Sigorta Acenteleri Yönetmeliğinde belirtilmiştir. İlgili mevzuat çerçevesince acenteler birimi tarafından gerçekleştirilen acentelerin kuruluş ve feshine dair işlemler incelenir. Acentelerin özlük evraklarına ilişkin eksiklerin tamamlanması, şekil yönünden zaafiyet içinde olan evrakların mevzuata uygun olarak yeniden düzenlenmesi talep edilir.

Ayrıca, başarılı acenteleri şirket bünyesine çekmeye, mevcut acentelerin üretimini ve karlılığını artırmaya teşvik etmek amacıyla yapılan ödül kampanyalarına ilişkin, ödül kriterlerinin yeterliliği ve etkinliği, ödüle esas olan verilerin ve hesaplanan tutarların prosedüre ve hesaplama standartlarına uygunluğu hususları sorgulanır.

3.3.1.3. Hukuk Birimi Denetimi

Sigorta teminatı, sigortacı ile sigortalı arasındaki bir anlaşmanın sonucudur. Unsurlarının sigorta poliçesinde yer aldığı bu anlaşma dolayısıyla meydana gelebilecek bütün anlaşmazlıkların halli ve her türlü hukuki konuda şirketi temsil etmek hukuk bölümünün görevidir. Hasar halinde meydana gelebilecek

⁸⁹ 21.06.2008 tarih ve 26913 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik, 16. madde, 2. fıkrası, 3. bendi.

⁹⁰ 14.04.2008 tarih ve 26847 sayılı mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanan, Sigorta Acenteleri Yönetmeliği, 9. madde, 1 fıkra.

anlaşmazlıklarla ilgili olarak dava açmak, üçüncü kişilerin işletme aleyhine açtıkları davaları takip etmek, sigortalıya ödenen tazminatın bir bölümünde 3. şahısların sorumluluğu var ise rücu yoluna gitmek, şirkete yöneltilen rücu taleplerine ilişkin işlemleri yürütmek, işletme birimlerine hukuki konularda istişari bilgi vermek gibi faaliyetler, bu bölümün başlıca görevleri arasındadır.⁹¹

- **Kontrol Noktaları**

Hukuk biriminde denetçinin incelemesi gereken hususların başında davalık dosyalara ilişkin olarak ayrılan muallak tazminat karşılıkları gelmektedir. Konuyla ilgili olarak Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmeliğin 7. maddesinin yirminci fıkrasında *“Kazanma ve kaybetme ihtimali değerlendirilmeksizin, dava aşamasında olan hasarlar için muallâk tazminat karşılık rakamı olarak öncelikle dava değeri esas alınır. Ancak, sigortalı tarafından talep edilen gecikme faizi, mahkeme masrafı ve avukatlık ücreti gibi masraf kalemleri haricindeki tazminatın sigorta sözleşmesi teminat limitlerini aşması durumunda, şirketler aşan kısmı muallâk tazminat tutarlarından indirmelidir. Dava değerine rağmen bilirkişi raporu veya bilirkişi atanana kadar eksperin hazırlamış olduğu rapor, fatura gibi kesin kanıtlara dayanılarak tespit edilen tazminat tutarına dönem sonuna kadar işlemiş gecikme faizi, avukatlık ücreti gibi masrafları da ilave ederek muallâk tazminat karşılık tutarı belirlenir.”* hükmü yer almaktadır.

Bahse konu madde amir hüküm olmakla birlikte 18.10.2010 tarihinde yayımlanan ilgili genelgede;⁹² *“pilot veya öncü nitelikli davalarda sıkça görüldüğü gibi, karşı taraf fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak düşük bedellerden dava açabilmektedir. Karşı taraf davasını sigortacının elindeki belgelere göre daha düşük bedelden açmış olsa bile, daha başlangıçta eldeki belgeler yönünden bunun daha yüksek olduğunun sigortacı açısından bilinebilir olduğu durumlarda veya davanın ilerleyen aşamalarında bilirkişi veya eksper raporları ile daha yüksek bedele hükmedilebileceği görülen davalarda sigortacı tarafından ayrılacak karşılık dava değerini değil, bu bilgilere dayalı daha yüksek bedeli esas almalı ve buna iliştirilecek faiz ve masraftan muallâk karşılık ayrılmalıdır.”* ibaresi yer almıştır.

⁹¹ Dr. Kamuran Pekiner, a.g.e., s. 111, 112.

⁹² 18.10.2010 tarih ve 2010/16 sayılı “2010/12 ve 2010/14 sayılı genelgeler ile 2010/29 sayılı sektör duyurusuna ilişkin ilave açıklamalara ilişkin genelge”

Söz konusu mevzuat hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, sigorta şirketlerinin davalık dosyalara ilişkin ayırması gereken muallâk tazminat karşılıklarını, mümkün mertebede gerçekleşecek tazminat bedeline yakın olarak belirlemesi istenmektedir. Bu amaçla aleyhe açılan davalarda, dava tutarı, davanın kazanılma ihtimali, davanın muhtemel süresi gibi unsurlar göz önünde bulundurularak muallak tazminat karşılığı ayrılması ve davanın seyrine göre güncellenmesi gerekmektedir. Bahse konu mevzuat çerçevesinde hukuk birimi denetimlerinde, büyük hasarlara istinaden aleyhe açılan davalara ilişkin ayrılan karşılıklar ve davalık dosyalara ait uzun süredir güncellenmeyen muallak tazminat karşılıklarının incelenmesi, düşük muallak tazminat karşılıklarının ayrılması ve karşılık ayrılmaması, sonuçlanan hukuk dosyalarıyla birlikte ivedilikle kapatılmayan muallak tazminat karşılıkları konularının tespiti üzerinde durulması gerekmektedir.

Hukuk birimi denetiminde üzerinde durulması gereken bir diğer husus rücu süreçlerinin etkinliğidir. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa, bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder.⁹³ Halefiyet kuralı uyarınca rücu isteminde bulunan sigortacının bu talebine ilişkin zaman aşımı, tazminatın tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde tazminatın tamamının ödendiği tarihten başlayarak on yıl olarak belirtilmiş,⁹⁴ buna ek olarak, 01.04.2005 tarihli “Sigorta Şirketlerinin Birbirlerine Olan Rücu Taleplerinin Hızlandırılması Hakkında Protokol” gereğince rücu taleplerinin 2 ay içerisinde sonuçlandırılması hususunda anlaşmaya varılmıştır.

Söz konusu mevzuat ve protokol hükümleri gereği, birim personeli belirtilen sürelerde rücu istemlerinde bulunmalıdır. Ayrıca sürecin ivedilikle sonuçlanmasına engel olacak ve süreci aksatacak işlemlere sebep olmamak için gereken hassasiyeti göstermelidir. Rücu işlemleri ve dava sürecine ilişkin olarak dikkat edilmesi gereken hususlar ve kriterler aşağıda yer almaktadır.

- Zamanaşımı gerçekleştikten sonra veya zaman aşımı süresine yakın bir tarihte açılan dava bulunup bulunmadığı sorgulanmalıdır.

⁹³ 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 6102 no.lu Türk Ticaret Kanunu, 1472. madde, 1 fıkra.

⁹⁴ 04.02.2011 tarih ve 27836 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 6098 no.lu Türk Borçlar Kanunu, 73. madde.

- Muhatap tarafın doğru olarak tespit edilememesi nedeniyle hatalı kişi veya kuruma dava ikame edilmesi veya rücu talep mektubu gönderilmesi, bu sebeple rücu sürecinin uzadığı durumlar tespit edilmelidir.

- Rücu tahsilatı yapılmış olan hasarlara ilişkin sehven rücu davası açılabilmesi ve bu nevi durumlar nedeniyle davanın takipsiz bırakılıp, gereksiz hukuk masrafi yapılan hadiseler tespit edilmelidir.

- Rücu sürecinin başlaması için tazminat ödemelerinin tümünün tamamlanması gerekmektedir. Sigortalıya yapılması gereken hasar ödemelerinin sigortalı tarafından tahsilatı gerçekleşmeden, kusurlu tarafa rücu mektubu gönderilen dosyalar incelenmelidir.

- Davaların parasal sınır ve yer yönünden yetkili mahkemelerde açılıp açılmadığı denetlenmelidir.

- Lehe sonuçlanması mümkün olarak gözükmeyen davalar açılarak, sebepsiz yere harç, avukatlık ücreti vb. masraf yapılan durumların olup olmadığı kontrol edilmelidir.

- Sulhen tahsilat imkanı bulunan ve borcunu inkar etmeyen muhataplardan dava yoluna gidilmesi sebebiyle tahsilat sürecinin gereksiz yere uzadığı durumlar sorgulanmalıdır.

- Davanın lehe sonuçlanmasına veya muhatabın borcunu kabul etmesine karşın tahsilat yapılamayan buna rağmen makul süreler dahilinde icra-i takip sürecinin başlatılmadığı dosyalar incelenmelidir.

- Rücu kabiliyeti bulunan hasarlara ilişkin olarak, müdürlüğe iletdikten uzun süre sonra işlem yapılan dosyalar incelenmelidir.

- Davaya konu edilmesi gereken tutar üzerinde bir meblağın davaya konu edilerek, aleyhe avukatlık ücreti ödenmesine hükmedilen durumlar olup olunmadığı kontrol edilmelidir.

- Muhataplara rücu mektubu gönderilen ve tebliğ edilen ancak herhangi bir sonuç alınmayan, buna rağmen hukuki sürecin başlatılmadığı dosyalar sorgulanmalıdır.

- Hukuk Dosyalarının mevcut durumunun güncel haliyle bilgi işlem sistemi kayıtlarında yer alıp almadığı kontrol edilmelidir.

3.3.1.4. Reasürans Birimi Denetimi

Reasürans faaliyeti; sigortacının, sigorta meblağının kendi imkanlarını belirleyen brüt konservasyonunu aşan kısmını diğer sigortacılara aktarması, yani tekrar sigorta ettirmesidir.⁹⁵ Bu suretle muhtemel bir hasarın muhtelif sigortacılar arasında dağıtılmasına imkan olur. Muhtemel hasar tek bir sigortacının verdiği bir poliçe altında meydana gelmekle beraber neticesi bir çok sigortacı tarafından karşılanmaktadır.⁹⁶ Aynı zamanda riskin bir kısmını reasüröre transfer eden sigorta şirketi, sigortalıdan almış olduğu primin de belli bir kısmını devretmek zorundadır.⁹⁷ Sektörde söz konusu reasürans işlemleri genellikle ayrı bir birim kurularak takip edilir, reasüransa tabi tutulacak bütün sigortalar bu bölüme havale edilir.

Reasürans biriminin görevi; risk kabul kapasitesinin artması, mali yapının desteklenmesi, mali sonuçların istikrarlı olması ve hasar sonuçlarındaki dalgalanmalara karşı duyarlılığın azaltılması için reasürans araçları kullanarak Şirketin üstlendiği riskleri devretmek olarak ifade edilebilir.

Söz konusu birimin denetimine değinmeden evvel, reasüransa ilişkin kavramlar ve reasürans çeşitlerinden bahsetmek gerekmektedir.

Sigortalıya taahhüt ettiği sigortanın bir kısmını veya tamamını reasürans yoluyla devreden şirkete “Sedan Şirket”; ilgili şirketin taahhüt ettiği teminat üzerinden herhangi bir reasüransa başvurmaksızın, kendi nezdinde tuttuğu net kısma ise “Saklama Payı (Konservasyon)” denilmektedir. Teminat Belgesi (Cover Note); reasürör tarafından verilen teminatın şart ve esaslarını gösteren ve icabına göre, reasürör veya aracı tarafından tanzim ve imza edilen belgedir. Retrosesyon; reasürans yoluyla devralınan mesuliyetin kısmen veya tamamen başka bir şirkete devredilmesidir.⁹⁸

Koasürans; sigortacının, sigorta bedelinin çok yüksek olduğu ünitelerin sigortasında, sorumluluğu yalnız başına yüklenmeyerek, diğer sigortacılarla

⁹⁵ Dr. Kamuran Pekiner, a.g.e., s. 111

⁹⁶ Cahit Nomer, a.g.e. s. 134.

⁹⁷ T. Fikret Baran, **Sigorta ve Reasüransa Bir Yaklaşım**, Ankara, Milli Reasürans, 1982, s. 14.

⁹⁸ Cahit Nomer, a.g.e. s 154,155.

paylaşması demektir. Her sigortacının payı belli bir oranla tespit edilmiş olduğundan, her sigortacının sigortalıya karşı olan sorumluluğu ancak kendisinin kabul etmiş sigorta bedeli yüksekliğinde olacaktır.⁹⁹

Sigorta şirketleri, yazdıkları işlerin saklama payını aşan kısmını başlıca üç yolla reasürans şirketlerine dağıtmaktadır. Bunlar;

1. İhtiyari Reasürans (Facultative)
 - 1.1. Bölüşmeli
 - 1.2. Bölüşmesiz
2. Otomatik Reasürans Anlaşmaları (Trete)
 - 2.1. Bölüşmeli
 - 2.1.1. Kotpar (Quato-Share)
 - 2.1.2. Artan Paylı (Eksedan)
 - 2.1.3. Açık Teminat (Open Cover)
 - 2.2. Bölüşmesiz
 - 2.2.1. Hasar Fazlası (Excess of Loss)
 - 2.2.2. Hasar Oranı Fazlası (Stop Loss)
3. Pool Anlaşmaları

olarak adlandırılmaktadır.

İhtiyari Reasürans; her sigorta konusu riziko için sedan ve reasürör arasında varılacak mutabakata uygun olarak yapılan reasürans devridir. Her iki tarafta tam bir ihtiyari içindedir ve mevcut bir anlaşmanın etkisi olmaksızın kendi menfaatlerine göre en uygun tarzda hareket ederler.¹⁰⁰

Kotpar anlaşması; sedan şirketin aldığı bütün işleri risklerinden dolayı bir ayrıma tabi tutmaksızın, belirli bir oran ve sabit bir limite göre reasüröre devretmek zorunda olduğu, bölüşmeli otomatik bir reasürans anlaşması şeklindedir. Hasarlarda, sedan şirket ile reasürör şirket arasında önceden anlaşmada belirtilmiş oranda tazminat büyüklüğünden bağımsız olarak paylaşılır. Kotpar anlaşmasının en önemli özelliği, yeterli mali güce kavuşmamış şirketlere büyük yararlar sağlamasıdır.

⁹⁹ Dr. Kamuran Pekiner, a.g.e., s. 179

¹⁰⁰ Cahit Nomer, a.g.e. s. 155.

Artan Paylı; değişebilir oranda Kotpar anlaşması olarak tanımlayabileceğimiz bu metot günümüzde en yaygın olarak kullanılan metottur. Bu metotta sigortacı kendi saklama payını aşan kısımları daha önceden belirlenmiş limit şart ve süre zarfında reasüröre devretmeyi reasürörde bunları kabul etmeyi taahhüt eder. Kotpar tretesinde her bir sigorta poliçesinden devir yapılırken, eksedan tretesinde şayet poliçe tutarları şirketin saklama payını aşmıyorsa herhangi bir devir söz konusu olmaz. Eksedan tretesinin kapasitesi sigorta şirketinin saklama payının katları (Plen-line) olarak tespit edilir.

Açık Teminat; genelde sık kullanılmayan ve özellikle reasürörler tarafından tercih edilmeyen bu devir metodunda sigorta şirketi tarafından isteğe bağlı yani ihtiyari şekilde devredilen fakat reasürör tarafından kabulü zorunlu olan bir anlaşma türüdür. Bu tür anlaşmalar sigorta şirketine geniş ve serbest hareket kabiliyeti ve ilave kapasite sağlarken, reasürör açısından rizikolu ve dengesiz bir portföy kabul etme anlamına gelir.

Hasar Fazlası anlaşmalarında hasar reasürör ile sedan arasında her bir risk veya her bir olay başına bölüşülür. Reasürör, sedan şirkete, tretede belirlenmiş olan alt limiti aşan hasarları yine belirlenmiş olan bir üst limite kadar öder. Diğer bir ifadeyle alt limitin altında kalan hasarlar sedan şirketin net konservasyonunda kalırken, reasürör alt ve üst limit arasında kalan hasarlardan sorumludur.

Hasar Oranı Fazlası; anlaşmaları sedanın net saklama payına isabet eden hasarlar toplamının önceden tespit edilmiş belli bir konservasyon prim geliri yüzdesini aşması halinde aşan kısımları yine önceden tespit edilmiş konservasyon prim gelirinin belli bir yüzdesine kadar korur. Hasar fazlası anlaşmalarında alt ve üst limitler miktarla ifade edilirken oran fazlası tretelerinde primin yüzdesi şeklinde ifade edilir. Ancak prim tahminlerinde büyük sapmalar olabileceği reasürör tarafından düşünülürse teminat alt limitte oran veya miktar (hangisi daha yüksekse) üst limitte de oran ve miktar (hangisi düşükse) şeklinde verilir.

Pool; genellikle sigorta bedeli yüksek ve hasar olasılığı büyük olan rizikolarda, sigorta şirketlerinin bir araya gelip aralarından birini lider (jeran) seçerek ve saklama paylarını bir araya getirerek reasürans piyasasına daha güçlü çıkmalarına olanak sağlayan üyelik sistemidir.

- **Kontrol Noktaları**

Reasürör borçları hesabına; devredilen primler, alınan komisyonlar, ödenen hasarlarda reasürör payları ve diğer bütün gelir ve giderler kaydedilir. Diğer bir deyişle şirketin reasürörlerle olan muallâk hasar tutarları harici bütün borç ve alacakları bu hesapta takip edilir. Bu hesapların denetiminde dikkate alınacak hususlar şöyledir.¹⁰¹

- Reasürans anlaşmalarına bağlı kalınarak reasürörlere verilen işlerin prim ve komisyon karşılıklarının muhasebe kayıtları denetim sırasında kontrol edilmelidir. İlgili bakiyelerin muhasebe kayıtlarına doğru olarak yansıtılmasının tespiti yapılmalıdır. Ayrıca, reasürans yolu ile ödenen, devredilen ve alınan reasürans hasarları hesaplarının dönem sonu hesaplamaları da dahil olmak üzere doğru hesaplandığının kontrolü yapılmalıdır.

- Bazı hasarların reasürör tarafından kabul edilmemesi gibi nedenlerden dolayı ihtilafli borç bakiyeleri olabilmektedir. Bu sebeple reasüransa tabi hasarlara ait ihtilafli borçların bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır.

- Cari dönem performansına göre belirlenen ayarlama primleri ve komisyonların dönem hesaplarına dahil edilip edilmediği incelenmelidir.

Üretilen poliçelerin reasürans dağılımları yapıldıktan sonra ilgili reasürör şirketlerine poliçelerin bilgilerini içeren reasürans bültenleri ivedilikle gönderilmelidir. Bu bültenlerde yer alan içerik, süre, teminat bedeli, ödeme detayları ve reasürans dağılımlarına ilişkin bilgilerin doğrulukları kontrol edilmelidir. Ayrıca söz konusu poliçelere düzenlenen eklerin doğru bilgileri içerecek şekilde zamanında reasürörlere bildirildiği de denetlenmelidir.

Şirket tarafından gönderilen ekstrelerde reasürörlerin yazılı onaylarının bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır. Bu onaylar var ise dönem sonunda ayrıca karşılıklı mutabakat aranmasına gerek yoktur.

Otomatik reasürans anlaşmalarıyla sağlanan kapasitenin yeterli olmadığı durumlarda, sedan şirket açısından risk oluşturmaması için, trete limitlerinin üzerinde kalan bedellerin ihtiyari reasürans teminatı sağlanmak suretiyle devredilmesi

¹⁰¹ Dr. Metin Sariaslan, **Sigorta Şirketlerinde Denetim Süreci Ders Notları**, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Kasım 2007, s. 17.

gerekmektedir. Konservasyon limitini aşan ve reasürans anlaşmalarına dahil edilmeyen poliçeler kontrol edilmelidir.

Reasürans anlaşmalarına ilişkin cover note, reasürans slibi ve debit note'ların ıslak imzalı orijinallerinin klase edilip edilmediği sorgulanmalıdır.

Poollerden gelen ekstrelerde şirkete ait muallâk hasarların kayda alınıp alınmadığının araştırılması gerekmektedir. Bazı pooller şirketlerin paylarına düşen muallâkları ekstrelerinde bildirmezler, bazıları da ayrıca bildirirler. İkinci hususta, poollerden gelen ekstreler şirketlere geç geldiği için ertesi dönemlerde kayda alınabilmektedir. Bunlardan bilanço çıkarılma aralığında gelenlerin ilgili döneme kaydının yapılıp yapılmadığı incelenmelidir. Aynı şekilde jeranlardan gelen muallâk hasar bildirimlerin kayda alınıp alınmadığı incelenmelidir.¹⁰²

3.3.2. Bölge Müdürlüğü Denetimi

Bölge Müdürlükleri; şirketin usul ve mevzuatı ve belirlenen çalışma ilkeleri çerçevesinde, belirli bir coğrafi bölgede kârlılığını artırmak amacıyla faaliyetlerde bulunmak; ayrıca şirketi sigorta aracıları ve müşteriler nezdinde temsil etmek görevlerini üstlenmişlerdir.

Bahse konu temsil kapsamında, bölge müdürlükleri yetkisi dahilindeki üretim örgütlenmesini (şubeler, acenteler, vb.) planlamak, örgütlemek, desteklemek, yönlendirmek, teşvik etmek ve geliştirmek ile görevlendirilmişlerdir. Bununla birlikte ürün satışı, hasar ödemesi gibi doğrudan müşteriye yönelik işlemler de faaliyet konuları arasında yer almaktadır.

Sigorta şirketleri, bölge müdürlüklerini genel itibariyle, Üretim, Muhasebe ve Hasar olmak üzere 3 ana faaliyet konusu kapsamında birimlere ayırmaktadır. Ancak farklı uygulamaların da sektörde tatbik edildiği, muhasebe ve hasar birimlerinin merkezileştirilerek, bölgelerin esas olarak pazarlama faaliyeti üzerine yapılandırıldığı sistemler de mevcuttur.

3.3.2.1. Üretim Birimi Denetimi

Üretim biriminin esas görevleri arasında, müşteriler ve yetkileri dışında kalan durumlarda acenteler ve brokerlar için poliçe, poliçe eki, teklif düzenleme, fiyat

¹⁰² Dr. Metin Sariaslan, a.g.e. s. 26.

verme işlemlerini yürütmek, gerekli durumlarda teknik birimlerden onay talebinde bulunmak yer almaktadır. Ayrıca poliçe yenileme listelerinin hazırlanması, acentelerin, müşterilerin ve diğer dağıtım kanallarının ziyaret edilerek ihtiyaçlarının belirlenmesi, gerekli konularda uyarılması, yönlendirilmesi faaliyet konuları arasındadır.

Şirketin ilgili coğrafyadaki konumu bölge müdürlüğünün gözetimindedir. Bu sebeple gerekli görülen yerleşimlerde acente ağını geliştirmek için girişimlerde bulunmak sorumluluk alanı içinde yer almaktadır. Buna ek olarak mevcut acentelerin üretim oranı, portföy karı, tahsilat oranı konularında da takip ile görevlendirilmiştir.

- **Kontrol Noktaları**

Üretim biriminin denetim çalışmaları, her branşın ayrı ayrı incelenmesi şeklinde yürütülebileceği gibi, üretimin yoğun olduğu branşlar birkaç ana başlığa ayrılıp bölümler şeklinde de değerlendirilebilir. İlgili birimin denetim çalışmaları esas itibarıyla uygunluk denetimi olarak sınıflandırılabilir. İncelemeler şirket içi mevzuatta yer alan tarifeler, genel ilkeler ve dış mevzuatta yer alan genel şartlar, genelgeler, sirküler çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. İlgili belgelerde yer alan hükümlere uyulup uyulmadığına ilişkin kontroller birimin denetiminin temelini oluşturmaktadır.

Denetim sırasında müdürlüğün ve acentelerin gerçekleştirmiş olduğu poliçe üretimleri, verilen yetki ve sorumluluklar itibarıyla sorgulanır. Hem tutar anlamında hem de teminat temelinde üst yönetim tarafından belirlenmiş limitlere uyulduğu, mevcut sistem kontrollerinin düzgün çalışıp çalışmadığı kontrol edilir. Operasyonel işlemlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği birimde, işlemler aşağıda belirtilen kontrol noktaları esas alınarak denetlenir.

- Poliçelerin prim borçlarının tamamı tahsil edildikten sonra yenilediği hususu sorgulanmalı, prim borcu olmasına rağmen muhtelif sebeplerle yenilenen poliçelerin ise, açık borçlarının kısa sürede tahsil edilmesi yönünde telkinde bulunulmalıdır.

-Poliçelerin prim borçlarına ilişkin kayıtlarının, uygun iptaller yapılabilmesi için belirli dönemler dahilinde kontrol edildiği sorgulanmalı, örneklem olarak seçilen iptallerin iade prim tutarları kontrol edilmelidir.

- Büyük ve olağandışı poliçe üretim kayıtları incelenmelidir.

- İptal poliçelerin, hasar tarihinden sonra ve hasar tarihini kapsayacak şekilde yürürlüğe alınması yönünde gelen taleplerin değerlendirilmesi sırasında detaylı araştırma yapılmalı; teminat verilmemiş dönemlerde gerçekleşen hasarlara ilişkin tazminat ödenip ödenmediği kontrol edilmelidir.

- Zorunlu sigorta poliçelerinin iptal edilmesi durumunda (Zorunlu Trafik Sigortası, Yeşil Kart vb.), poliçelerin asıllarının sigortalıdan temin edilip edilmediği kontrol edilmelidir.

- Belirli niteliklere sahip olması nedeniyle indirim verilen müşterilerin beyanda buldukları söz konusu niteliklere haiz olması gerekmektedir. Bu sebeple indirime konu hususlar kontrol edilerek, taahhüt edilen niteliklere sahip olmayan sigortalıların tespit edilmesi gerekmektedir.

- Sigortalanacak değer yerinde görülmesi, hakkında ayrıntılı bilgi alınması hususunda gereken özenin gösterilip gösterilmediği incelenmelidir.

- Primlerin mevcut bilgi sistemleri aracılığıyla doğru bir şekilde fiyatlandırıldığı kontrol edilmelidir.

Sigorta konusunun değerinin bağımsız bir eksper tarafından sağlıklı olarak belirlenerek poliçenin bu değer üzerinden düzenlenmesini sağlamayı amaçlayan ön ekspertiz faaliyetleri de birimin sorumlulukları arasındadır. Konuyla ilgili olarak; ön ekspertiz raporları hasar anında bağlayıcı nitelik taşıdığından raporların mümkün olduğunca açık ve ayrıntılı bir şekilde kaleme alınması, teminat altına alınacak kıymetlerin değer takdirlerinin yapılarak, hangi kıymetlere ne tutarda teminat verildiğinin belirtilmesi hususlarının incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca şirket iç mevzuatında belirtilen ön ekspertiz ücret tarifesine ve esaslarına göre ödeme yapılması, mükerrer ödeme gerçekleştirilmemesi hususu da irdelenmelidir.

3.3.2.2. Muhasebe Birimi Denetimi

Birim; tahsilat, tediye, ödeme talimatları, çek-senet, mutabakat ve kıymetli evrak transferi, komisyon listeleri basımı gibi Bölge Müdürlüğü bünyesindeki

muhasabe işlemlerini yürütmektedir. Ayrıca, vergi, resmi defter kayıtları vb. konularda gerekli çalışmaları yürütmekte birimin faaliyetleri arasında yer almaktadır.

- **Kontrol Noktaları**

- a) Kasa Hesabı**

Bölge Müdürlüğünde denetim süreci, kasada bulunan değerlerin sayımı ve bu değerlerin bilgi işlem sistemindeki kayıtlar ile uyumlu olup olmadığının kontrolü ile başlamaktadır. Bu nedenle, yeni iş gününe ilişkin herhangi bir kayıt oluşturulmadan, kasada bulunan nakit para ve benzeri kıymetli evraklar sayılarak bulunan tutarlar, bir önceki güne ilişkin kasa durum raporu, ilgili para birimine ilişkin muavin hesap bakiyesi ve çek ve senetlerin muhasabe kayıtları ile karşılaştırılmalıdır. Kasa sayımının önceden haber vermeksizin, ansızın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple denetimin başlangıcına ilişkin bilgi ilgili birime önceden haber verilmemelidir. Denetçi, kasa sayımı sırasında kasada olabilecek bir açık nedeniyle, kendisinin suçlanmasına yol açabilecek durumların ortaya çıkmaması için, sayım işlemini kendisi yapmamalı, kasa sorumlusu tarafından gözetiminde yapılmasını talep etmelidir. Mutabakatın ardından nakit mevcutlar ile kaydi durumu belirten, mutabakatsızlık var ise sebebini açıklayan, denetçi, kasa sorumlusu ve ilgili personel tarafından imzalanan bir tutanak düzenlenip, denetçi tarafından klase edilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, ay sonları itibarıyla ilgili birim tarafından hazırlanan kasa sayım tutanaklarının, aylık mizanlar ile mutabakatı yapıp farklar ortaya çıkarılmalıdır.

Mevzuat gereği;¹⁰³ 8.000 TL üzeri işlemler sadece banka, finans kurumları veya PTT havalesi olarak işlem görebilecektir. Ayrıca aynı gün içerisinde parçalara ayırma yolu ile bu limit altına çekilen işlemlerin, tek bir işlem olarak kabul edileceği belirtilmiştir. Bu nedenle kasa hesabında nakit giriş veya çıkışına ilişkin 8.000 TL üzeri işlem bulunup bulunmadığı sorgulanmalıdır.

Ayrıca, Vergi Usul Kanunu mükerrer madde 185'e göre kasa defterinin gerek incelenen dönem gerekse takip eden dönemde günlük tutulduğunun tespiti

¹⁰³ 320, 323, 324 ve 332 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde; mükelleflerin ticari işlemleri ile nihai tüketicilerden mal veya hizmet bedeli olarak yapacakları 8.000 Türk Lirasını aşan tahsilât ve ödemelerini; banka, özel finans kurumları veya Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü aracılığıyla yapmaları ve bu kurumlarca düzenlenen belgeler ile tevsik etmeleri zorunluluğu getirilmiştir.

yapılmalıdır. Defter, günlük bakiyeler itibarıyla takip edilip, önemli giriş ve çıkışların mahiyetinin tespit edilmesi gerekmektedir.¹⁰⁴

b) Banka Hesapları

Banka hesabının ve nakit hareketlerin denetiminde, defter kayıtları ile bankanın bildirdiği tutarlar arasında yapılmış olan mutabakatlar gözden geçirilmelidir. Burada hesap özetleri ile şirket muavin kayıtlarının ay sonları itibarıyla bakiyelerinin mutabakatların aritmetik doğruluğu üzerine sorgulama yapılmalıdır. Dikkat edilmesi gereken husus, özellikle ayın son günlerinde hesabı mutabık kılmak amacıyla geçici, teknik ve benzeri hesaplar kullanılmak suretiyle personel tarafından gerçekleştirilmiş şüpheli işlemler olup olmadığıdır. Denetçi tarafından herhangi bir mutabakatsızlık tespit edilmesi durumunda ilgili personelden konuyla ilgili açıklama talep edilir. Unutulmaması gereken bir nokta da, bankaların da hesap özetlerinde hata yapabileceğidir. Böyle bir durumda denetçi bankadan düzeltilmiş bir yazılı doğrulama talep etmelidir.

Bu hesaplarda bir diğer kontrol noktası ise vadesiz hesaplarda bulunan bakiyenin, işletme fon yönetimi nezdinde değerlendirilip değerlendirilmediğidir. Hesaplardaki bakiyenin personelce gözlenerek belirli aralıklarla finansal yatırım amacıyla kullanılmasına olanak yaratılması gerekmektedir. Bu sebeple söz konusu bakiyelerin ödeme günleri dışında, mali yatırım fırsat kaybı oluşturacak yüksek tutarlara ulaşip ulaşmadığı kontrol edilmeli, menfi tespit halinde kayıp faiz gelirleri hesaplanmalıdır.

c) Alacak Hesapları

Sigorta şirketlerinin sigortalılardan ve acentelerden olan alacaklarını temsil eden aktif nitelikli bir hesaptır. Bu alacakların çok büyük bir kısmı prim alacaklarıdır. İlgili hesapların denetiminde, denetçinin temel amacı, belirtilen tutarların güvenilirliğini, belirtilen borçlular açısından geçerliliğini ve tahsil edilebilirliğini saptamaktır.¹⁰⁵

Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre alacaklar bilançoda tahsil edilebilir değerleri ile gösterilir. Bu nedenle alacakların bilanço gününe indirgenmiş

¹⁰⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt 2, a.g.e., s. 58.

¹⁰⁵ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 255.

değerlerinin hesaplanması gerekir. Alacakları değerlendirirken karşılaşılan soru bunların tahsil kabiliyetinin olup olmadığının belirlenmesidir. Bu konuda hata yapılması hem bilançoyu, hem de gelir tablosunu etkiler. Yapılan hata alacakların bilançoda gerçek değerlerinin altında veya üzerinde raporlanmasına yol açar. Bu nedenlerle, denetçi gerekli incelemeleri yaparak tahsil edilemeyen alacakların kayıtlarından uygun olarak silinmiş olduklarına ve ilerde tahsil edilemeyeceği düşünülen alacaklar için uygun karşılıkların ayrılmış olduklarına güven getirmelidir.¹⁰⁶ Bu amaçla, çeşitli kanallardan üretilmiş ve vadesi dolmuş ancak prim borcu ödenmemiş poliçeler ile acente ve müşteri hesaplarında uzun süredir alacak bakiyesi veren hesapların nedenleri denetçi tarafından sorgulanmalıdır. Ayrıca, müdürlük tarafından alacaklara ilişkin sigortalı kişi ve firmalar ile bağlantıya geçildiğinin, itirazların değerlendirildiğinin kontrolü yapılır, herhangi bir eylemde bulunulmadı ise de en kısa sürede irtibata geçilmesi sağlanır. Söz konusu alacakların ne zamandan beri açık kaldıklarını saptamak için yaşlandırmaya tabi tutulmalıdırlar. Diğer koşullar aynı kalmak üzere bir alacağın tarihi ne kadar eski ise, o alacağın tahsil kabiliyetinin o kadar az olduğu kabul edilir.¹⁰⁷

Acenteler tarafından sigortalılardan tahsil edilen poliçe borçlarının, sigorta şirketi tarafından belirlenen süreler içinde işletmenin banka hesabına aktarılması gerekmektedir. Acente hesaplarında yer alan bakiyeler acentelik faaliyetlerinden kaynaklanan ve şirkete aktarılması gereken net borcu ifade etmektedir. Söz konusu hesapta oluşan bakiyelerin tahsil kabiliyeti, acentenin tüm faaliyetleri ile birlikte değerlendirilmeli ve denetçinin yapmış olduğu çalışma sonucunda acentenin sigorta şirketi açısından tahsilat riski oluşturduğu kanaatine varılırsa, raporda konuya değinilip, üst yönetim en kısa sürede bilgilendirmelidir.

Senede bağlanmış alacakların denetimi, müdürlük portföyünde yer alan alacakların bir listesi temin edilerek ayrıca gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu listenin aritmetik doğruluğu saptanmalı ve liste toplamı muavin hesap bakiyesi ile karşılaştırılmalıdır. Alacak senetleri ile ilgili incelemeler tercihen kasanın ve menkul değerlerin sayımı sırasında yapılmalıdır. Müdürlük bünyesinde fazla sayıda alacak senedi bulunması halinde denetçinin örnekleme yöntemine gitmesi olağandır.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 269.

¹⁰⁷ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 269.

¹⁰⁸ Prof. Dr. Ersin Güredin, a.g.e., s. 271.

Aşağıda belirtilen kriterler esas alınarak çek ve senetlere bağlı alacaklara ilişkin inceleme gerçekleştirilmesi mümkündür.

-Senetler içinde vadesi geçtiği halde ödenmemiş olanları tespit edilip, tahsil edilebilirlik durumları araştırılmalı, tahsile verilmiş olan çeklerin ne kadar sürede nakde dönüştükleri analiz edilmeli, valör kaybı durumları mevcut ise tespit edilmelidir.¹⁰⁹

-Protesto olan senetler yerine yeni senet mi alınıyor, yoksa nakden mi tahsilât yapılıyor kasa/banka hareketlerinden incelenir. Ayrıca eğer senetler bankaya teminat verilmiş ise ve işletme bankaya protesto nedeniyle nakit ödemek zorunda kalmışsa yeni senet alınması düşünülmez varsa böyle bir durumun varlığı araştırılmalıdır.¹¹⁰

-Karşılıksız çek veren acentelerin tespiti yapıp, söz konusu durum süreklilik arz ediyorsa acentelerin uyarılması sağlanmalıdır.

-Vadesi geçtikten sonra ödenmiş alacaklar için vade farkı çıkartılıp çıkartılmadığı kontrol edilip, çıkartılanların hesap şekli incelenmelidir.¹¹¹

-Bütün senetli alacakların ve senetli borçların değerlendirme gününde reeskont işlemine tabi tutulup tutulmadığını sorgulayıp, ayrılan reeskont tutarlarının uygun olarak muhasebeleştirildiği kontrol edilmelidir.¹¹²

d) Gider Hesapları

d.1) Genel Yönetim Giderleri Hesabı

Genel yönetim giderleri, sigorta şirketinin genel yönetim fonksiyonu ile ilgili olarak yapılan ve üretimle ile doğrudan ilişkisi kurulamayan endirekt malzeme, endirekt işçilik, personel giderleri, dışarıdan sağlanan fayda ve amortisman giderlerinden oluşmaktadır.¹¹³ Bölge Müdürlüğünün ilgili gider hesabı aşağıda belirtilen kontrol noktaları esas alınarak incelenmelidir.

¹⁰⁹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt 2, a.g.e., s.70.

¹¹⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt 2, a.g.e.

¹¹¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt 2, a.g.e.

¹¹² Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt 2, a.g.e., s.71.

¹¹³ Ümit Gökçe, **Finansal Muhasebe**, Ankara, Gökçe Kitabevi Basım, 2004, s. 204.

- Giderlerin doğru hesapta muhasebeleştirildiği hususu kontrol edilmeli, yanlış olanlar var ise düzeltilmesi için ilgili kişilere bilgi verilmelidir.

- Giderin işin mahiyetine uygunluğu incelenmelidir.

- Giderlerin dönemsellik ilkesine uygun olarak muhasebeleştirildiği kontrol edilmelidir.

- Tediye fişlerine ait olan fatura ya da harcamayı kanıtlayan benzeri belgelerin eklenip eklenmediği incelenmelidir.

- Tediye fişlerinin matbu, sıra ve seri numarası taşıyıp, yetkili imzaların bulunduğu kontrol edilmelidir.¹¹⁴

Giderlerin karşılaştırılması denetim faaliyeti sırasında ele alınacak bir diğer noktadır. Giderler bir önceki yıl veya dönem ile ve diğer bölge müdürlüklerinin ilgili dönemdeki rakamları ile karşılaştırılır, dikkat çeken artış ve azalışlar belirlenerek nedenleri tespit edilir ve üst yönetime raporlanır. Ayrıca, yapılan analiz sonucunda dikkat çeken kalemler belge bazında incelenip, ilgililerden bilgi alınmalıdır.

e) Vergi Denetimi

Bölge müdürlükleri tarafından tahakkuk ve ödeme işlemlerinin gerçekleştirilmesi ile yükümlü bulunan vergilerin doğru, eksiksiz ve zamanında ödenip ödenmediğinin, muhasebe kayıtlarının gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin kontrol edilmesi muhasebe denetiminin bir parçasıdır. Bu nedenle bölge müdürlüğü faaliyetlerine ilişkin muhasebe kayıtlarının incelenmesinde, vergi boyutu da göz önünde bulundurulmalıdır.

e.1) Banka Sigorta Muamele Vergisi

13.07.1956 tarih ve 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununda BSMV'ye ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Kanunun 28. maddesinde, *“Banka ve sigorta şirketlerinin 10.06.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir.”* hükmü

¹¹⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Cilt 2, a.g.e., s.58.

yer almaktadır. Söz konusu verginin yükümlüsü sigorta şirketleri olup, vergi netice itibari ile hizmetlerden yararlanan kimselere yansıtılmaktadır. Bahse konu kanun hükümleri uyarınca aşağıdaki kriterler esas alınarak kontrol gerçekleştirilmelidir.

- BSMV'ye konu hesapların ay sonları itibarıyla bakiyeleri tespit edilmek suretiyle, tahakkuku gerçekleştirilen vergi tutarlarının doğru olup olmadığı incelenmelidir.

- Tahakkuk ettirilen vergi tutarlarının beyanname üzerinde belirtilen tutarlarla uyumlu olup olmadığı kontrol edilmeli, eksik tutarda vergi ödenmesinin önüne geçilmelidir.

- Kanunun 29. maddesinde belirtilen banka ve sigorta muameleleri vergisinden müstesna olan işlemler için BSMV ödenip ödenmediği kontrol edilmelidir.

- Vergiye tabi işlemlerin, kanunun 46. maddesinde belirtilen bilgilerle birlikte, kanunun 47. maddesinde belirtilen süre ve vergi dairesine beyan edildiği kontrol edilmelidir.

e.2) Yangın Sigorta Vergisi

29.05.1981 tarih ve 2464 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Belediye Gelirleri Kanunu'nun 5. bölümünün 40. maddesinde "*Belediye sınırları ve mücavir alanlar içindeki menkul ve gayrimenkul mallar için yapılan yangın sigortaları dolayısıyla alınan primler; Yangın Sigortası Vergisine tabidir.*" hükmü yer almaktadır. ilgili kanunun müteakip maddelerinde vergiyi, sigorta şirketlerinin ödemekle mükellef olduğu, verginin matrahının, yangın sigorta muameleleri nedeniyle alınan primlerin tutarı olduğu, tespit olunan matrah üzerinden ödenecek Yangın Sigorta Vergisi nispetinin ise % 10 olacağı ifade edilmiştir.

Yangın sigorta poliçeleri düzenlenirken, teminat altına alınan menkul ve gayrimenkullerin belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde yer alması durumunda, alınan primlerden dolayı ödemekle mükellef olunan yangın sigorta vergisinin ilgili kanunda belirtilen hükümler uyarınca ödendiği kontrol edilmeli, gecikmeden kaynaklanan ceza ve faizler varsa tespit edilmelidir.

e.3) Muhtasar Beyanname

Şirketin personel dahil üçüncü kişiler ile ilişkilerinden dolayı, devlete ödenmek üzere alıkonulan tüm vergi tutarlarının matrahları ile birlikte aylık dönemlerde toplu olarak vergi dairesine yazılı olarak bildirilmesi muhtasar beyanname ile olmaktadır.

Muhtasar beyanname ile Şirketin vergi mükellefi olmadığı ancak vergi sorumlusu olduğu durumlar konu edilir. Bunlar personele ödenen ücret üzerinden kesilen gelir vergisi, çeşitli hizmet alımları sonucu Gelir Vergisi Kanunu uyarınca kesilen stopaj ile kiralanan mülk için gerçek kişilere yapılan ödemelerden kesilen stopaj ile tüm bu vergi tutarları üzerinden hesaplanacak damga vergisi tutarı muhtasar beyannamenin konusunu oluşturmaktadır. Aşağıdaki esaslar uyarınca muhtasar beyannameler kontrol edilmelidir.

- Ödenecek gelir vergisi matrahının, ilgili hesabın dönem sonu bakiyesiyle uyumluluğu sorgulanmalı eksik tutarda vergi ödenmesinin önüne geçilmelidir.

- Vergilerin zamanında ödendiği kontrol edilmeli, gecikmeden kaynaklanan ceza ve faizler varsa tespit edilmelidir.

- Gelir Vergisi Kanunu madde 23'te belirtilen, vergiden istisna edilebilecek olan ücretler değerlendirilerek vergilendirilme işlemlerinin gerçekleştirilmesi hususu incelenmelidir.

- Giderlerin doğru hesaplar kullanılarak muhasebeleştirildiği hususu incelenmeli, muhasebeleştirme hataları sebebiyle vergiye tabi olmayan giderler üzerinden gelir vergisi ödenip ödenmediği sorgulanmalıdır.

3.3.2.3. Hasar Birimi Denetimi

Hasar birimi genel olarak, hasar ihbarı almak, hasar dosyası oluşturmak, incelemek, hasar hakkında acente ve sigortalıları bilgilendirmek, hasar tespiti yapmak, şüpheli hasarlarda olayın aydınlatılması için gerekli araştırmanın yapılmasını sağlamak, hasar sonucunu belirleyerek ödemeleri onaylamak, eksperleri belirlemek, eksperlerin çalışmalarını takip ederek hizmet kalitesinin ve hasar maliyetlerinin istenilen seviyelerde olmasını sağlamak faaliyetlerini yürütmektedir.

Söz konusu işlemler sigorta şirketinin yapısına ve büyüklüğüne bağlı olarak, ihbar birimi, ödeme birimi, muhasebe birimi, dosya inceleme birimi gibi bölümlere ayrılabilirdiği gibi hasar birimi adı altında da yürütülebilmektedir.

- **Kontrol Noktaları**

Hasar denetiminde denetçi mesaisinin önemli bölümünü hasar dosyalarının fiziki ve sistem üzerindeki kayıtlarının incelemesine ayırır. Bu incelemeler hasar dosyalarının sayısının fazlalığı sebebiyle, belirlenen kriterlere göre örneklem seçilerek gerçekleştirilir. Örneklemin büyüklüğü denetçi sayısı, denetim süresi, kontrol sisteminin yeterliliği gibi hususlar dikkate alınarak belirlenir. Denetim döneminde gerçekleşen hasarlara ilişkin belirlenen dosyalar, içeriğinde bulunması gereken evraklar yönünden incelenir. Ayrıca iç ve dış mevzuatta belirtilen şartlara, poliçe şartlarına, teminat limitlerine göre hasara ilişkin ödeme yapıldığının veya ödeme yapılmaması gerektiğinin tespiti amacıyla sorgulanır. Söz konusu sorgulamalarda kullanılan kontrol noktalarına ilişkin örnekler aşağıdaki yer almaktadır.

- Türk Ticaret Kanunu'nun 1431. maddesinin 1. fıkrasında; sigorta priminin tamamının, taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk taksitin, sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Söz konusu maddeye istinaden poliçe prim peşinatının hasar tarihinden önce yatırılmış olması gerekmektedir.

- Tazminat ödemesi aşamasında poliçe üzerinde belirtilen muafiyetler, özel şartlar, teminatlar ve limitler gibi unsurlar göz önüne alınarak doğru tutarın ödendiği incelenmelidir.

Hasar biriminde, tazminat ödemesi aşamasında ödemelerin hatalı şekilde yapılabilmesi olasıdır. Bu sebeple, mükerrer tazminat ödemesinin yapılmış olması, hasar ödemesi anında vadesi geldiği halde tazminatın prim borcu düşülmeden ödenmesi, yürürlükte olmayan poliçenin hasar sonrasında yürürlüğe alındıktan sonra ödemenin yapılmış olması, teminat sağlanan dönem ile beyan edilen hasar tarihinin uyumsuz olması, eksik sigorta bulunan poliçelerde tazminatın buna göre hesaplanmaması ve benzeri durumlar da denetimin üzerinde durması gereken konulardır. Buna ek olarak bölge müdürlüğünün hasar ödeme yetki limitlerinin

üzerinde, genel müdürlüğün onayı olmadan tazminat ödemesinde bulunup bulunmadığına ilişkin incelemeler yapılmalıdır.

Sigorta edilen rizikoların gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kayıp ve hasarların miktarı, nedenleri ve nitelikleri yerinde belirlenerek, hasar sonrası bağımsız eksperler tarafından ekspertiz raporu hazırlanmaktadır.¹¹⁵ Söz konusu raporların, hasarın meydana gelişine ilişkin olarak ayrıntılı ve dikkatli bir inceleme neticesinde elde edilen bulgulara yer verilerek düzenlenmesi gerekmektedir. Ekspere ödenecek ücretler ise, iç mevzuatta belirtilen tarife ve esaslara göre ödenmeli, ayrıca mükerrer ödeme yapılmaması için gereken özenin gösterilmesi gerekmektedir. Poliçeye ait tahmini hasar tutarı düşük münferit bir hasar için, eksper ücret ve masrafı ödemeksizin hasar ödemesi gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağı sebebiyle, eksper görevlendirilmemelidir.

Hasar denetiminde üzerinde durulması gereken bir başka husus ise muallâk hasar karşılıklarıdır. Sigorta şirketine ilişkin belirli bir yıl hesabının kapatılması sırasında, o yıl içinde ödenmiş hasarlar dışında kalan, henüz tasfiye edilmemiş hasarlar için bir karşılık ayrılması gerekir. Her ne kadar yıl içinde meydana gelen hasarlardan bazılarının nitelikleri ya da büyüklükleri nedeniyle veya meydana geliş tarihi bakımından her zaman gerçek hasar tutarına eşit bir meblağı karşılık olarak ayırma olanağı bulunmayabilirse de, 31 Aralık tarihi itibarıyla elde bulunan bilgilere göre bir öngöründe bulunup bunu hesaplara yansıtmak gerekir. Muallâk hasar karşılığının belirlenmesindeki temel ilke, her bir olay için gerçekleşebilecek hasar tutarını öngörüp ayırmaktır. Ancak, bunun mümkün olmadığı durumlarda, örneğin çok sayıda küçük hasarın varlığı halinde ya da hasarların miktarı hakkında hiçbir bilgi edinilemiyorsa, geçmiş yıllar deneyiminin ışığında ilgili poliçeler priminin belirli bir oranını muallâk hasar karşılığı olarak ayırmaktan başka bir yol yoktur¹¹⁶ Muallâk hasarlara ilişkin şirketin karşılık ayırma başarısı, dosya bazında ayrılan karşılık tutarlarının bir sonraki dönemde gerçekleşen tutarlarıyla karşılaştırması suretiyle ölçülebilir.¹¹⁷

Denetçi uzun süredir ödenmeyen dosyaları ve büyük hasar dosyalarını, ayrılan muallâk hasar tutarlarına ilişkin incelenmelidir. Uzun süredir ödenmeyen hasarlarda

¹¹⁵ Ö.Güvel, A.Güvel, a.g.e., s.177-178.

¹¹⁶ Cahit Nomer, Hüseyin Yunak, a.g.e., s. 153, 154.

¹¹⁷ Dr. Metin Sariaslan, a.g.e., s. 22.

karşılık tutarları güncelliğini kaybetmiş, revize edilmemiş olabilir. Bu sebeple, dosyalara ilişkin karşılık tutarlarının güncelliğini yitirip yitirmediğinin sorgulanması gerekmektedir.¹¹⁸ Buna ek olarak, konusu kalmayan muallak hasar karşılıklarının ayrılmaya devam etmesi de, şirket karını olumsuz yönde etkileyeceği ve mali tablolarında doğru rakamların yer almasına engel olacağı sebebiyle, personel tarafından ivedilikle kapatılarak gereksiz karşılık ayrılmasının önlenmesi gerekmektedir.

¹¹⁸ Dr. Metin Sarıaslan, a.g.e. s. 28.

ÖNERİ

Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik ile iç denetim birimlerinin çalışma ilkelerine ve esaslarına ilişkin hususlar düzenlenmiştir. İlgili yönetmeliğin 17. maddesinin 2. fıkrası kapsamında iç denetim birimi, genel müdürlükte bulunan tüm birimlerin, bölge müdürlüklerinin ve şubelerin yılda en az bir kez yerinde denetimini gerçekleştirmektedir. Ayrıca toplam prim üretimi içerisindeki payı en az %5 ve daha yüksek olan veya tahsilât oranı düşük olan acentelerin yılda en az bir kez yerinde denetimini ve tüm acentelerin en az üç yılda bir kez merkezi denetimini yapmakla yükümlüdür.

Bir işletmeye yönelik iç denetim faaliyetlerinin birimler, şubeler, departmanlar veya kısımlar gibi organizasyonel sınıflandırmalar esas alınarak şekillendirilmesi, örgütsel denetim veya birim denetimi olarak adlandırılır. Söz konusu denetim kapsamında birimlerin fonksiyonlarının ne ölçüde etken ve etkin olduğu geçmişe yönelik değerlendirilmelerle incelenir, kontrollerin varlığı denetlenen bölüm dahilinde gözden geçirilir.

Sigorta şirketlerinin iş süreçlerinde adem-i merkezi bir yapılanma söz konusudur ve birçok süreç birden fazla birim tarafından yürütülecek şekilde yapılandırılmıştır. Örneğin hasar süreci; ihbar alınması, dosya açılması, eksper görevlendirilmesi, dosya incelenmesi, muallâk tutarı belirlenmesi, ödeme onayı, rücu, sovtaj ve pert işlemleri ve benzeri birçok aşamadan meydana gelmektedir. Söz konusu sürecin aşamalarının bölge müdürlükleri, genel müdürlük birimleri ve tedarikçi firmalar tarafından birlikte yürütülmesi olasılık dahilinde olup, sürecin sorumluluğu tek bir birim veya bölüm nezdinde değerlendirilememektedir. Bu durum denetimin kapsamı ve içeriğini ilgili yönetmelik uyarınca belirlemekle yükümlü olan iç denetim birimi için sorun teşkil etmektedir. Birim denetimi kapsamında ele alınan hususun, iş sürecinin belirli bir bölümünü içermesinden mütevellit, denetim sırasında elde edilen bulgu ve hataların, sürecin diğer aşamalarında da mevcudiyeti veya başka olumsuz sonuçlara yol açıp açmadığının incelenmesi mümkün değildir. Bahse konu

hususların incelenmesi, sorumluluk alanı sürecin diğer aşamalarını içeren ilgili birimin denetimi sırasında gerçekleştirilmektedir. İç denetim planı uyarınca, bu inceleme tespitlerin hemen akabinde yapılabileceği gibi, aylar sonra da gerçekleştirilebilir. Ayrıca bulguların tespiti sırasında görev alan denetçilerin, daha sonraki inceleme aşamalarında yer almaması olasılığı da mevcuttur. Bu durum ise, görevlendirilen denetçinin konuya hakim olmaması ihtimalini doğurup, inceleme ve analiz aşamasını uzatabilmektedir.

Örgütsel yapı çerçevesinde sınıflandırılan birimlerce gerçekleştirilen işlemlerinin incelenmesi şeklinde yürütülen denetim faaliyetleri, iç denetim biriminin etkinliğini sekteye uğratmaktadır. İç denetim faaliyetinin, işlem ve hata odaklı yaklaşımdan süreç odaklı, işin doğru yapılmasının yanı sıra doğru işin yapılmasını da öneren bir yaklaşımla, işletme için süreçlerin geliştirilmesi yönünde danışmanlık görevi yürütmesi ve iş süreçlerinde yaşanabilecek aksaklıklara karşı önceden önlem alınmasını sağlayan bir rol üstlenmesi denetimin yaratacağı faydayı artıracaktır.

İç denetim faaliyetinde son yıllarda birim temelli denetimden, süreç temelli, firma faaliyetlerinin etkinliğinin artırılmasına yönelik denetime doğru bir eğilim söz konusu olmaktadır. Süreç esaslı denetim, bir süreç zincirinin halkaları olan seçilmiş faaliyetler üzerine odaklanır. Bu süreçler, üretim, hasar, muhasebe, hukuk gibi, belli bir başlangıç noktasından bitiş noktasına kadar giden birbirine bağlantılı bir dizi faaliyetten oluşmaktadır. Günümüzde sigorta şirketlerinde de denetim faaliyetlerini bu temelde şekillendirmeye dönük bir yönelim olduğu söylenebilir.¹¹⁹

İç denetimin tanımında, kurumun faaliyetlerini geliştiren ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyeti olduğu belirtilmektedir.¹²⁰ Klasik denetim anlayışının hata yolsuzluk ve

¹¹⁹ Liberty Sigorta A.Ş. tarafından yayınlanan 2009 faaliyet raporunda; “Hasar Ödeme Süreç Denetimi”, “Eksper Yönetimi Süreç Denetimi”, “Rücu Süreçleri Denetimi”, “Suiistimal Değerlendirme”, “Reasürans Süreçleri Denetimi”, “Satınalma Süreç Denetimi”, “Genel Giderler Süreç Denetimi”, “Karapara Mevzuat Uygunluk”, “Acenteler Yönetimi Süreç Denetimi”, “Fon Yönetimi Süreç Denetimi” ve “Temel Süreçlerin Genel Kontrol Değerlendirmesi” konularına yönelik olarak denetim çalışmaları gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Axa Sigorta A.Ş. tarafından yayınlanan 2009 faaliyet raporunda; “Hasar Süreçleri”, “Rüculü Dosya Süreçleri”, “Hasar Karşılıkları”, “Satınalma Süreci”, “Hasar Araştırma Birimi”, “Rücu Rezervleri”, “Hayat-Sağlık Operasyonları”, “Alacaklar Takibi”, “Kariyer Planlaması ve İnsan Kaynakları Yedekleme Süreci”, “Fon Yönetimi” ve “Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanının Önlenmesi Mevzuatına Uyum” konularına yönelik olarak denetim çalışmaları gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

¹²⁰ Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Madde: 1000.C1-1: İç Denetçilerce Danışmanlık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin İlkeler a.g.e., s. 45.

düzensizliklerin önlenmesinde etkili bir araç olarak güvence sağladığı bir gerçektir. Bununla birlikte, geçmişte gerçekleştirilen işlemlerin uygunluğunun denetlenmesinin yarattığı katma değerin zaman içerisinde giderek azalması, bunun yerine gelecekte oluşabilecek risklerin gerçekleşmeden giderilmesi hedefi modern iç denetim kavramını oluşturmuş ve beraberinde danışmanlık faaliyetlerinin önemi ortaya çıkarmıştır. Danışmanlık kavramıyla birlikte iç denetim işletme süreçlerinin mevcut etkinliği ve gelecekteki başarısının da güvencesi olarak algılanmaya başlamıştır.

Süreç esaslı denetimde, etkin bir iç kontrol mekanizmasının varlığı iç denetime avantaj sağlamaktadır. İç Sistemler yönetmeliğinin 6. maddesinin 2. fıkrasında, iç kontrol sisteminin, şirket bünyesinde işlevsel görev ayrımını tesis etmesi ve sorumlulukları paylaşması, ayrıca, şirketin iş süreçleri üzerinde kontrollerin ve iş adımlarının gösterildiği iş akım şemalarını oluşturması zorunlu kılınmıştır. Bu çerçevede iç denetimin gerçekleştireceği süreç denetimine ilişkin aşamalar aşağıda belirtilmektedir.

- İç kontrol tarafından hazırlanan, şirketin tüm iş süreçleri ile alt süreçlerini gösteren şemaların doğruluğu kontrol edilir. İlgili birim tarafından hazırlanmayan süreçler var ise veya iş akım şemalarında eksiklik söz konusu ise tamamlanması talep edilir.

- İş süreçlerinin her bir kademesinde sorumluluk sahibi olan personelin belirtildiği doküman, doğruluğu ve görevler ayrılığı ilkesine uyumu yönünden incelenir.

- Her bir sürece özgü risk ve kontrol noktaları sistematik olarak tespit edilmeli, iş akış şemaları üzerinde belirtilmelidir. Kontrol noktaları, yalnızca hataları bulmak için değil, süreçlerde yer alan etkisiz ve gereksiz faaliyetleri belirlemek açısından da faydalıdır.

- Süreçlerden sorumlu personel ile görüşmeler yapılarak ve veri analizleri kullanılarak kontrollerin yapısal ve işlevsel yeterlilikleri değerlendirilmeli ve test edilmelidir.

- Elde edilen kontrol noktaları aracılığıyla süreçlerin etkinliği, etkililiği, riske açıklığı ve mevcut performansı değerlendirilir.

İç denetim, süreçlerin analizi sonrasında etkin olarak çalışıp çalışmadığını değerlendirerek geliştirilmesi konusunda yönetime önerilerde bulunur. Sürecin

tamamı incelendiği için problemlerin hangi aşamalarda yer aldığı net bir biçimde teşhis edilmiş, sebepleri araştırılmış ve büyük zararlara yol açmadan giderilmiş olur.

SONUÇ

Sigorta mahiyeti itibariyle ekonomik ve finansal faaliyetler içerisinde kamu yararı özelliği ağır basan bir hizmet türüdür. Sektörün, kişilere ve kurumlara ekonomik ve sosyal hayatta emniyet sağlaması ve ekonomiye aktarılan sermaye birikimi nedeniyle, ülke ekonomisi açısından önemi büyüktür. Bu sebeple sigorta işlemlerinin güvenli, adil ve finansal olarak sağlam bir temel üzerinde yürütülmesi için etkili bir denetim sistemi gereklidir. Söz konusu denetim, iç denetim, bağımsız denetim ve kamu denetimi aşamalarından oluşmaktadır. Çalışmada diğer denetim türleri için güvence oluşturan, sürecin başlangıç aşamasında yer alan iç denetim üzerinde durulmaktadır.

Sigorta şirketlerinde iç denetim; işlemlerin yönetim kurulu tarafından belirlenen politika ve stratejilere uygun olarak basiretli bir şekilde yürütüldüğü, işletme varlıklarının korunduğu, muhasebe ve diğer kayıtların eksiksiz ve doğru bilgi sağladığı hususlarında güvence sağlamaktadır. Ayrıca faaliyetlerin etkinliğinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konularında danışmanlık hizmeti sunmaktadır. İşletmenin hedeflerine ulaşmasını engelleyebilecek olası riskleri tespit ederek, etkilerinin azaltılması için gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla yönetime tavsiyelerde bulunmaktadır.

İç denetim alanında önemli çalışmaları olan Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors - IIA), iç denetim faaliyetlerinin genel çerçevesini belirlemek, mesleğin icrasına yönelik olarak bir sistem ve disiplin anlayışı oluşturmak amacıyla iç denetçiler için zorunlu bir kılavuz haline gelen “Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları” yayınlamış ve uyulmasını istemiştir. Standartlar, mesleğin temel kuralları ve dayanaklarının oluşturulması, ortak bir disiplin yaratılması bakımından önem arz etmekte iken, iç denetim faaliyetlerinin etkin bir biçimde yürütülmesi için bu standartlara uyulması gerekmektedir.

Sektörde iç denetim sistemlerine ilişkin hukuki gelişmeler, bankacılık sektörüne kıyasla geç gündeme gelmiş ve ilk olarak 2004 yılında düzenleme yapılmıştır. Ülkemizde AB yolunda, finansal piyasaların düzenlenmesi ile ilgili atılan adımlardan biri olarak, Hazine Müsteşarlığı tarafından 27.01.2004 tarih ve 25359 sayılı Resmi Gazete’de Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile sigorta sektöründe iç denetime ilişkin hükümler mevzuatımıza girmiştir. Ardından, sigortacılık sektörünün gelişmesi ile şirketlerin faaliyetlerinin denetimine ait yeni esasların yürürlüğe konulmasının gerekliliği ve Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları neticesinde, 03.06.2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu yürürlüğe alınmıştır. Kanun etkin bir iç denetim sistemi kurma zorunluluğu getirmiştir.

Sigorta şirketlerinin iç denetim sürecine ilişkin yapılan incelemenin çerçevesi ilgili mevzuat kapsamında belirlenmiştir. Tez çalışması öncesinde yapılan araştırmalarda, sektörde denetime ilişkin kısıtlı sayıda akademik çalışma bulunduğu ve bu çalışmalarda, denetim süreci ve kontrol noktalarına ilişkin yeterli bilgi verilmediği tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmada Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları’nda belirtilen esaslar paralelinde iç denetim süreci incelenmiş ve süreçte kullanılan kontrol noktalarına yer verilmiştir. Söz konusu kontrol noktalarının belirlenmesi aşamasında ilgili yönetmelikte¹²¹ öngörüldüğü üzere, örgütsel denetim şeklinde sınıflandırma yapılmıştır. Ardından sektördeki şirketlerle görüşülerek, genel bir organizasyon yapısı belirlenmeye çalışılmış ve bu yapı üzerinde önemlilik derecesi yüksek olan birimlere ilişkin inceleme yapılmıştır. Önemlilik derecesi yüksek olan ancak yeterli kontrol noktası bulunmayan birimler de kapsam dışında bırakılmıştır. Bahse konu analizler neticesinde teknik, acenteler, hukuk ve reasürans birimleri ve bölge müdürlüklerinin iç denetimine ilişkin kontrol noktaları esaslı bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışması sırasında sektörde iç denetimin fonksiyonlarını geliştirebilecek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Yönetmelik kapsamında örgütsel denetimin öngörüldüğü sigorta şirketlerinde, ayrıntılarına öneri bölümünde değinilen süreç odaklı, işletme için süreçlerin

¹²¹ 21.06.2008 tarih ve 26913 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelik.

geliştirilmesi ve süreçlerde yaşanabilecek aksaklıklara karşı önceden önlem alınmasını sağlayan bir denetim faaliyetinin yürütülmesi, iç denetimin sağladığı faydayı artıracaktır.

Ülkemizde son yıllarda, sigorta şirketlerinin organizasyon yapılarında, üretim, hasar, tahsilât gibi merkez dışı birimlerin tasfiye edilerek, genel müdürlük bünyesinde hizmet vermeleri yönünde merkezi bir yapılandırma eğilimi söz konusudur. Bu yapılanma, süreçlerin tek bir birim çatısı altında toplanmasına katkı sağlayacak ve süreç denetiminin uygulanması için zemin hazırlamış olacaktır.

- İç denetim sistemi, iç kontrol süreci ile bütünleştirilmiş bir yapı olarak tasarlanmış ve iç kontrol biriminin denetim birimiyle sürekli koordine ve uyum içerisinde olması öngörülmüştür. Ancak, yetki ve sorumlulukları yönetmelikte belirtilen iç kontrol sisteminin etkinliği, sigorta şirketlerinde istenilen seviyeye ulaşamamıştır. İç denetimin kapsamını belirlemede en önemli etkenlerden olan iç kontrol faaliyetlerinin yetersizliği, denetçinin ana kütleden seçtiği daha fazla sayıda örnek üzerinde çalışmasına sebep olmaktadır. Bu durum denetçinin hata yapma riskini, zaman, emek ve parasal maliyetleri artırmaktadır.

- Denetim faaliyetleri, nitelikli personelin istihdamı nedeniyle maliyeti yüksek bir yapılanmadır. Ancak denetim sisteminin olmaması nedeniyle meydana gelebilecek aksaklıkların maliyeti de daha yüksek olacaktır. Ülkemizde mevzuat ile denetim sistemi kurma zorunluluğu getirilmesine rağmen, sadece iç denetimin önemini kavrayan şirketlerde bu birime yeteri kadar önem verilmektedir. 2009 yılında sigorta şirketlerinin yayınladığı faaliyet raporları üzerinde yapılan incelemede, şirketlerin iç denetim biriminde ortalama 5 personel istihdam ettiği, birçok şirkette ise ilgili birimin faaliyetlerinin tek personel tarafından yürütüldüğü bilgisine ulaşılmıştır. Sigorta sektörünün suiistimale açıklığı düşünüldüğünde, iç denetimin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu nedenle işletmelerde iç denetim birimlerinin faaliyetlerinin arttırılması yönünde çalışma yapılması, gerekli durumlarda istihdam oranlarının yükseltilmesi gerekmektedir.

- Günümüzde sigortacılık faaliyetleri son derece karmaşık bir yapıya bürünmüştür, bu sebeple denetim anlayışında köklü değişikliklerin yaşanması olasıdır. Yapılan iç denetim çalışmalarının, denetimin uygulanmakta olduğu ihtisas alanına göre farklılıklar göstermesi yönünde bir eğilim söz konusudur. Bu konuda bankaların

iç denetim birimlerinde uygulanmakta olan, denetim konu başlıklarına göre uzmanlaşma şeklinde yapılanmanın, sigorta şirketlerinde de uygulanması için çalışmalar yapılmalıdır.

- İşletmelerin hizmet kalitesini arttırmak amacıyla karmaşık bilgi işlem kaynaklarını kullanması, etkin ve uluslararası kabul görmüş, bilgi teknolojilerinin denetimine ilişkin kontrol esaslarının düzenlenmesi ihtiyacını doğmuştur. Bu nedenle BDDK bankalarda kullanılan bilgi sistemlerinin denetimlerini zorunlu hale getiren 16.06.2006 tarih ve 26170 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, “Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır. Yönetmelikte maddeler halinde verilen kontrol hedeflerinin Cobit çerçevesinde yer alan yöntemlere uygun olarak denetleneceği belirtilmektedir. COBIT’in günümüzdeki yayımcısı, Information Systems Audit and Control Association (ISACA) tarafından 1998’de kurulan IT Governance Enstitüsüdür. COBIT; ISO teknik standartları, ISACA ve AB tarafından yayınlanan yönetim kanunları, COSO, AICPA3, GAO4 tarafından yayınlanan profesyonel iç kontrol ve denetim standartları tarafından biçimlendirilmiştir.

COBIT, bilgi teknolojileri için kontrol amaçları yaklaşımıdır ve ulaşılmak istenen kontrol amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için gerekli yollar tarafından tasarlanan kontroller olarak tanımlanan iç kontrol odaklı bir yaklaşımdır.¹²² Yöneticilere, denetçilere ve kullanıcılara bilgi teknolojileri sistemlerini anlamada, şirketlerin varlıklarını korumak için BT yönetim modeline göre gerekli olan güvenlik ve kontrol seviyelerine karar vermede yardımcı olur. Çerçeve metninde, yapılacak denetimin uygulama usulleri ve asgari uygulama standartları ortaya konmuştur ve belirli standartları içeren raporlamalar dahilinde sunulması hükme bağlanmıştır.

Sigorta sektöründe bilgi teknolojileri denetimine ilişkin çalışmalar kısa süre önce yapılmaya başlanması nedeniyle, gerçekleştirilen denetim çalışmalarında çerçeve metne tam anlamıyla uyum sağlanamamıştır. Yapılan iç denetim çalışmalarının dünyada genel kabul görmüş olan COBIT standartları çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir Ayrıca Cobit düzenlemelerinin sigortacılık mevzuatına

¹²² Vildan Uzunay, **COBIT (Control Objectives for Information and Related Technology)**, İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi, Ankara, 2007, s. 4.

entegre etme yönünde çalışmalar yapılarak, bilgi sistemleri denetiminde ilgili metnin referans olarak kullanılması zorunlu hale getirilmelidir.

- Sigorta sektöründe iç denetçiler tarafından oluşturulan bir birlik bulunmamaktadır. Her ne kadar sektördeki yoğun rekabet dikkate alındığında uygulanmasının zor olduğu düşünülse de, denetçiler arasında bilgi, deneyim paylaşımı ve iş birliğine olanak sağlayan bir sistemin kurulmasının yaratacağı fayda büyük olacaktır.

- Çalışmalar sırasında sektörde iç denetime ilişkin genel prensiplerin ve uygulama esaslarının belirtildiği, ulusal ve uluslararası düzeyde standartları belirleyen bir çerçeve metninin eksikliği hissedilmiştir. Konuyla ilgili olarak Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IAIS) tarafından sigorta sektöründe kamu denetimi alanında uluslararası standartlara ilişkin bir metin yayınlanmıştır. Benzer bir çalışmanın iç denetim alanında yapılması, sektörde görev yapan iç denetçilere uygulama aşamasında yol gösterici olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akyürek, Beste, **Bankacılık Sektöründe Risk Odaklı İç Denetim Sistemi, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2006.
- Baran, T. Fikret, **Sigorta ve Reasüransa Bir Yaklaşım**, Ankara, Milli Reasürans, 1982.
- Berk, Niyazi, **Sigortacılıkta Risk Yönetimi**, İstanbul, 1992.
- Chandler, R., **Auditing and Assurance**, London, University of London Press, 2008.
- Çoban, Neşe, **Sigortacılık Sektöründe Solvency II Ve Yönetişim Sistemi**, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2010
- Çürük, Turgut, **Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği**, ODTU Gelişme Dergisi, 31 Aralık 2004, s. 150.
- Durmuş, Cem Niyazi, Taş, Oktay, **SPK Düzenlemeleri ve 3568 sayılı mevzuat kapsamında, Denetim**, 1.Basım, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 2008.
- Erdoğan, Melih, **Denetim**, 2. Baskı, Eskişehir, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005.
- Esenkaya, Erdem, **Sigorta Şirketlerinde İç Denetim**, Finans Kulüp, 2005.
- Gökçe, Ümit, **Finansal Muhasebe**, Ankara, Gökçe Kitabevi Basım, 2004.
- Gürbüz, Hasan, **Muhasebe Denetimi**, Geliştirilmiş 4.baskı, Eskişehir, Bilim Teknik Yayınevi, 1995.
- Güredin, Ersin, **Denetim**, 6.Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1994.
- Güvel, Enver Alper; Güvel, Afıtap Öndaş, **Sigortacılık**, 2 Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004.
- Kenger, Erdal, http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm , **Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu**, Şubat 2001.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları, Vergi Mevzuatı Açısından Denetimin İlke ve Esasları**, I. Cilt, İstanbul 1996.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları, Mali Müşavirlik ve Sermaye Piyasası Mevzuatı Açısından Denetimin İlke ve Esasları**, Cilt 2, İstanbul, 1996.

Nomer, Cahit; Hüseyin, Yunak, **Sigortanın Genel Prensipleri**, İstanbul, Ceyma Matbaacılık, 2000.

Nomer, Cahit, **Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans**, İstanbul, 1977.

Oksay, Suna; Acar, Onur, **Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Sektöründe Denetim**, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları 9, İstanbul, TSRŞB Yayınları, 2007.

Önder, M. Fahrettin, **Türk Hukukunda İç Denetim ve Uluslararası Standartlara Uyumu**, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2008.

Özkan, Mehmet, **Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi**, İstanbul, 1988.

Pekiner, Kamuran, **Sigorta İşletmeciliği**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1970.

Rejda, George E., **Principles of Risk Management and Insurance**, 7. Edition, USA, Addison Wesley Longman Inc., 2001.

Ricchiute, David N., **Auditing Concepts and Standards**, South-Western Publishing Co.

Sariaslan, Metin, **Sigorta Şirketlerinde Denetim Süreci Ders Notları**, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Kasım 2007.

Sawyer, Lawrence B., **The Practice of Modern Internal Auditing**, The Institute of Internal Auditors Inc., New York, 1973.

Sevim, Ş.; Çetinoğlu, T. ve. Kurnaz, N., “**Avrupa Birliği Müzakereleri Sürecinde AB 8. Yönergesi Kapsamında Türkiye’de Denetim ve Denetçilik Mesleğinin Durumu: AB Müzakereleri Gelişim için Bir Fırsat mıdır?**”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:74, Ocak – Mart. 2006

Toprak, Zafer, **Geçmişten Geleceğe Anadolu Sigorta**, İstanbul, 2010.

Türkiye İç Denetim Enstitüsü, **Uluslararası İç Denetim Standartları (Mesleki Uygulama Çerçevesi)**, 2007’deki Değişikliklerle, İstanbul, 2008.

Uzunay, Vildan, **COBİT (Control Objectives for Information and Related Technology)**, İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi, Ankara, 2007.

Yolcu, Halil, **Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sigorta Sektörü**, İstanbul, Avcıol Basım Yayım, 2009.

Woolf, Emile, **Auditing Today**, 1997

<http://www.denetimnet.net/>